

Proces stvaranja predstave s učenicima razrede nastave

Borecki, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:264660>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Dora Borecki

**PROCES STVARANJA PREDSTAVE S UČENICIMA RAZREDNE
NASTAVE**

Diplomski rad

Zagreb, srpanj, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Dora Borecki

**PROCES STVARANJA PREDSTAVE S UČENICIMA
RAZREDNE NASTAVE**

Diplomski rad

**Mentorica rada:
Doc. Dr. Sc. Iva Gruić**

Zagreb, srpanj, 2021.

SAŽETAK

SUMMARY

1.	UVOD	4
2.	DRAMSKO STVARALAŠTVO	5
2.1.	<i>Nastanak i vrste drame</i>	5
2.2.	<i>Elementi drame</i>	7
2.3.	<i>Razvoj dramske pedagogije u svijetu i Hrvatskoj</i>	8
2.4.	<i>Što je dramski odgoj</i>	9
2.5.	<i>Tri područja dramskog odgoja</i>	11
2.6.	<i>Dramsko stvaralaštvo i njegova povezanost s dramskom i kazališnom umjetnošću</i>	12
2.7.	<i>Dramsko stvaralaštvo kao izvannastavna aktivnost u nižim razredima osnovne škole</i> 13	
2.8.	<i>Rad na predstavi s učenicima nižih razreda osnovne škole</i>	16
3.	STVARANJE PREDSTAVE S DJECOM	17
3.1.	<i>Proces stvaranja predstave</i>	17
3.1.1.	Planiranje projekta.....	17
3.1.2.	Osnivanje dramske skupine.....	19
3.1.3.	Organizacija predstave	21
3.1.4.	Realizacija predstave	22
3.2.	<i>Struktura skupno osmišljenog teksta / predstave</i>	32
3.2.1.1	Skupno osmišljen tekst	33
4.	ZAKLJUČAK	54
5.	PRILOZI	55
6.	LITERATURA:	62

SAŽETAK

Poznato nam je da postoje dramske skupine u školama, da učenici glume u predstavama kako bi obilježili određene dane i kraj školske godine. No znamo li što učenici i učitelji voditelji dramskih skupina i na koji način rade tijekom cijele godine? U radu je opisano što je dramska pedagogija i koliko je ona važna za razvoj djetetova života. Koliko dijete može napredovati intelektualno, izražavati se na načine na koje ne može u redovnoj razrednoj nastavi, jer često nema dovoljno vremena, nadvladati prepreke u smislu obraćanja drugima, javnog nastupa, javnog govora i izražavanja. Nerijetko se susrećemo s mišljenjima roditelja i učitelja kako je izvannastavna aktivnost, dramska skupina, mjesto zabave. Tvrdnja nije pogrešna, dapače istinita je, no isto tako nije potpuna. U radu je navedeno zašto je bitno da se djeca izražavaju na drugačije načine, kroz glumu, pokret i scenski govor, kako im to može pomoći u daljnjem školovanju i daljnjem životu. U drugom dijelu diplomskog rada napisano je o procesu stvaranja predstave s učenicima razredne nastave, što je sve potrebno, od formiranja dramske skupine, planiranja predstave, organizacije predstave, realizacije same predstave pa do evaluacije te iste predstave. Poznato nam je da učenici glume u predstavama koje obrađuju poznata djela, priče, bajke, slikovnice i slično, no jesmo li svjesni improvizacija i što su one zapravo, smatram da još uvijek nije potpuno jasno. U radu su navedene i opisane dramske igre, vježbe, uz koje učenici, uz vodstvo učitelja, improvizacijama mogu stvoriti predstavu sa svojim originalnim tekstom, šaljući snažnu poruku kojom će doprijeti do prijatelja iz razreda, roditelja, braće, sestara i učitelja glumom i scenskim govorom, što inače možda ne bih mogli, a sve to uz dobru zabavu.

Ključne riječi: dramska pedagogija, dramska skupina, dramske igre, učenici, predstava.

SUMMARY

We know that there are drama groups in schools, that students act in plays to mark certain days and the end of the school year. But do we actually know what and how students and drama teachers work throughout the year? This thesis will describe what it is and how important drama pedagogy is for the development of a children. How much can an each child progress intellectually, express himself in ways he cannot in regular classroom, because he often does not have enough time, overcome obstacles in terms of addressing others, public speaking, stage speaking and expression. We often come across the opinions of parents and teachers that drama group is a teaching activity, and a place of entertainment. The claim is not wrong, in fact it is true, but it is also not complete. In this thesis it will be written why it is important for children to express themselves in different ways, through acting, movement and stage speech, how can this help them in further education and further life. In the second part of thesis it will be described the process of creating a play with primary school students. Thesis will describe the whole process from the beginning planning of the play, the setting of the drama group, the organization of the performance the realization of the performance itself, to the evaluation of that same performance. We know that students act in performances that deal with famous works, stories, fairy tales, and likewise, but are we aware of improvisations and what they actually are is still not entirely clear. A thesis statement will be expressed in how students can, under the guidance of teachers, create a play through drama games, exercises, improvisations, with their original text, sending an audience strong message. Through acting and stage speech they can reach classmates, parents, brothers, sisters and teachers, which otherwise maybe they could not, and at the same time have a good fun.

Keywords: drama pedagogy, drama group, drama games, students, play.

1. UVOD

Odavno nam je poznat dramski pedagoški rad u dječjim kazalištima kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. U Hrvatskoj dramskopedagoški rad postoji i u kazalištima za djecu i u odgojno-obrazovnim ustanovama, školama. Do prije par godina dramska pedagogija se mogla slušati na fakultetima u okviru većine učiteljskih i odgojiteljskih studija na svega par fakulteta u Hrvatskoj. Prije par godina doc.dr.sc. Iva Gruić u suradnji s ostalim profesorima oformila je poslijediplomski studij dramske pedagogije na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Time je omogućeno daljnje obrazovanje u području dramske pedagogije za koje sam i sama zainteresirana, te od tuda dolazi i ideja za diplomski rad. Umjetnost kao takva vrlo je važna u odgoju i obrazovanju djece. "Kazališna, odnosno dramska umjetnost jedina je od drevnih, ali vrlo živih, umjetnosti koja kod nas još uvijek traži svoj put u vrtić i školu. U programima je prisutna oskudno, u okviru hrvatskoga jezika (Škuflić-Horvat, 2004, str. 90-93) i malo značajnije u slobodnim aktivnostima.

"Strukovno udruženje dramskih pedagoga osnovano je 1996. godine i tada je odabran naziv Hrvatski centar za dramski odgoj. HCDO definira dramski odgoj kao skup metoda poučavanja i učenja koje se koriste dramskim izrazom kao čovjekovom sposobnošću kojom se on služi tijekom sazrijevanja i odrastanja. Dramski odgoj nema za svoj isključivi cilj profesionalno bavljenje dramskom umjetnošću ili tek njezino lakše razumijevanje. Dramski odgoj prije svega odgaja za život i namijenjen je svoj djeci. Pri tom se dramski izraz shvaća kao svaki oblik izražavanja u kojem su stvarni ili izmišljeni događaji predstavljeni s pomoću odigranih/odglumljenih uloga i situacija.¹ (Krušić, 2006, str. 23)." (Gruić, Vignjević, Rimac Jurinović, 2018, str. 3).

Prema Gruić i suradnicima, postoji podjela dramskog odgoja na tri područja. Prvi se odnosi na odlazak u kazalište i na ono što gledatelj u kazalištu doživljava, kako

---

¹ Poticaj za ovakav izbor imena sigurno je bila i svjetska praksa jer je HCDO ogranak međunarodne udruge *International Drama/Theatre and Education Association* (IDEA). Na engleskome govornom području pojam *drama* slobodno se koristi kao krovni pojam za sve ovakve oblike rada s djecom.

razumije, analizira i vrednuje predstavu. Drugi se odnosi na dramsko izražavanje, a treći na dramsko stvaralaštvo. Kada se dramski izražavamo koristimo dramu kao sredstvo koje nam pomaže u osobnom razvoju i kao medij koji nam služi na učenje i poučavanje. Dramsko stvaralaštvo je pak više vezano uz umjetničku mogućnost dramskog medija što znači da mu je krajnji cilj da učenici sudjeluju u procesu postavljanja predstave i igranju u samoj predstavi.

U ovom diplomskom radu pisat ću o dramskom stvaralaštvu jer je dramsko stvaralaštvo rezultiralo izvedbom predstave "Mi djeca", opisujući proces stvaranja predstave. U proces rada na predstavi spada formiranje dramske skupine, planiranje projekta, predstave, organizacija, realizacija i evaluacija predstave.

2. DRAMSKO STVARALAŠTVO

2.1. Nastanak i vrste drame

Prema Pojmovniku teatra, Pavis dramu opisuje kao radnju:

"Iako je grčka riječ drama (radnja) u mnogim europskim jezicima dala naziv drama, koja označava kazališno ili dramsko djelo, u francuskom se izrazu drama koristi samo za imenovanje određenih vrsta: građanska drama (18. stoljeće), romantična drama i lirske drame (19. stoljeće). Drama je općenito naziv za dramsko pjesništvo, odnosno dramski tekst podijeljen po ulogama, čija radnja se temelji na sukobu." (Pavis, 2004, str. 65).

Možemo reći da je drama književna vrsta teksta u kojoj su napisani dijalozi ili monolozi, kroz koju se prikazuju govorni sukobi, ako je to monodrama onda se govori o dramskom sukobu kojeg tumači jedna osoba odnosno jedno lice. Nerijetko je monodrama i drama jednočinka jer se liči razgranate radnje i ona je svedena na jednog lika. Cilj drame je prikazivanje na pozornici, pa tako pod dramu spadaju komedije i tragedije. Postoje i

radio-drame i televizijske drame, no nama su najbliže one koje se prikazuju na kazališnim daskama.

Tragedija je prema Pavisovu pojmovniku (2004), dramski komad koji prikazuje kobni ljudski čin koji često okončava smrću.

"Aristotel je dao definiciju tragedije koja je sve do danas snažno utjecala na dramatičare: "Tragedija je oponašanje ozbiljne i cjelovite radnje primjerene veličine ukrašenim govorom i to svakom od vrsta ukrašavanja napose odgovarajućim dijelovima tragedije; oponašanje se vrši ljudskim djelanjem a ne naracijom i ono sažaljenjem i strahom postiže očišćenje takvih osjećaja." (1449b)." (Pavis, 2004, str. 390).

Ovim navodom Pavis (2004) objašnjava klasični sustav tragedije i njezine suvremene nastavljaje. U tragediji redom se pojavljuju: sukob i trenutak u kojem se taj sukob događa, protagonisti, pomirenje, sudbina, sloboda i žrtva, tragična krivnja, proizvedeni učinak: katarza (ritualno čišćenje od neke nečistoće) i ostali kriteriji tragičnog pod čim se misli kako junak doživljava i proživljava tragičnu pokoru i pomirenje, a kao reakcija na to ista stvar se događa u publici.

Pavis (2004) komediju opisuje kao veseli ophod:

"Komedija se tradicionalno određuje pomoću triju kriterija koji je suprotstavljaju tragediji: likovi komedije pripadaju nižim društvenim slojevima, rasplet je sretan, cilj joj je nasmijati gledatelja. Budući da je "oponašanje ljudi manje vrijednoga karaktera" (Aristotel), komedija ne treba crpiti iz mitoloških i povijesnih izvora. Ona se bavi svakodnevicom i prozaičnom stvarnošću malih ljudi." (Pavis, 2004, str. 191).

Također navodi kako su oblici komičnog komično i smiješno, znakovito komično i apsolutno komično, komika, ironije, humor, šaljivo, smiješno i lakrdijaški.

Postavlja se pitanje što drama, odnosno dramski rad, zapravo znači djeci, što oni dobivaju od njega? Odgovor koji ću, za početak, napisati je citat iz knjige *100 + ideja za dramu* autora Scher i Verall, koji kada kažu drama misle na dramski rad s djecom, za koji smatram da bi bio odlično objašnjenje.

"Djeca od drame dobivaju prije i iznad svega - užitak. Zatim slijedi širok spektar drugih koristi: drama im osigurava slobodu samoizražavanja i pomaže razvoju mašte i umjetničke

osviještenosti, povećava socijalnu osviještenost (naročito kroz igranje uloga), mentalnu osviještenost, fluentnost govora, samopoznavanje, samopoštovanje, samodisciplinu i samouvjerenost. Daje im mogućnost da nauče kako surađivati s drugima i pomaže im u razvoju sustavnog mišljenja i sposobnosti organizacije. Poboljšava fizičku koordinaciju i zdravlje. Može imati i terapijski učinak pomažući im da se nose sa svojim stvarnim životnim problemima, a može imati pročišćujući (katarzički) učinak omogućujući pražnjenje moguće nasilnosti i frustracije. Omogućuje i društveni i moralni odgoj i pomaže mladim ljudima u emocionalnom sazrijevanju pripremajući ih za život u svijetu odraslih." (Scher, Verall, 2005, str. 21).

2.2. *Elementi drame*

Osnovni elementi drame, ako je shvaćamo kao književni rod, su: radnja, junak, didaskalije, čin, replika, dijalog, monolog i dramska situacija.

Svi navedeni elementi su definirani prema Pavisovu *Pojmovniku teatra* (2004). Ovdje navodim elemente drame jer svakako smatram da se važne stvari o drami kao umjetnosti i o kazalištu uče kroz dramsko stvaralaštvo kojim sam se ja bavila.

Radnju možemo definirati kao niz događaja, dijela, koja tvore predmet dramskog ili pripovjednog djela. (str. 308).

Junak je po definiciji čovjek prožet božanskim svojstvima. U grčkoj mitologiji je bio polubog, a u dramskoj književnosti lik koji ima izuzetne moći. (str. 152).

Didaskalije su instrukcije, upute za tumačenje dramskog teksta koje autor piše, daje, zadaje glumcima. (str. 54).

Čin je radnja, jedinica koja dijeli dramu na podjednake dijelove s obzirom na trajanje i tijekom radnje. (str. 44).

Replika je definirana kao odgovor na prethodni odgovor. Poblje bih to objasnila učenicima kao tekst koji izgovaraju obraćajući se drugom liku. Tekst se izgovara tijekom dijaloga, kao razgovor, čime se uspostavlja odnos, odnos snaga među likovima. (str. 318).

Dijalog je prema Pavisu razgovor između dvaju ili više likova. Navodi kako dijalog obično podrazumijeva verbalni razgovor između likova. Osnovna zadaća dijaloga je prijenos informacija. (str. 54).

Monolog je definiran kao govor jedne osobe. "Monolog se razlikuje od dijaloga po odsutnosti verbalne razmjena informacija i po pozamašnoj duljini tirade koja se može izdvojiti iz konteksta konflikta i dijaloga." (Pavis, 2004, str. 227). Postoji unutarnji i vanjski monolog. Vanjski monolog je onaj koji glumac izgovara na glas, a unutarnji je onaj koji izgovara u sebi, ono što misli, kako se osjeća.

Još jedan pojam koji sam uvela na dramskoj je bio dramska situacija. Pavis dramsku situaciju opisuje kao skup tekstnih i skupnih datosti koje su neophodne za razumijevanje teksta i radnje. Moramo poznavati kontekst iskazivanja dramske situacije. (str. 73). Prema Tomislavu Zajcu (2012) kada se radi o dramskoj situaciji, moramo znati odgovore na pitanja što čini dramsku situaciju i zašto želim gledati tu dramsku situaciju. Navodi kako je središte dramske situacije dramski sukob koji definira: "Dramski sukob središnji je element dramske situacije koji onemogućava tematiziranom dramskom liku da dođe do onoga što želi." (Zajec, 2012, str. 60).

2.3. Razvoj dramske pedagogije u svijetu i Hrvatskoj

"Već u 16. st. javljaju se u cijeloj Evropi školska kazališta – ponajviše na latinskom jeziku – često vezana uz jezuitske samostane gdje se naročito njegovala retorika, muzika, recitacija i refleksi crkvene drame. Katkada su te predstave služile za usavršavanje u latinskom jeziku, često su bile izvođene u religiozne svrhe, a bile su i dio završnih školskih svečanosti." (Ladika, 1970, str. 5).

Dramski odgoj, a tako i dramska pedagogija ubrzano se razvijaju u svijetu od šezdesetih godina prošlog stoljeća.

"Osnovni poticaj tom razvitku dolazili su poglavito iz anglosaksonskih zemalja šireći se najprije na zemlje svog kulturnog utjecaja (primjerice, bivše kolonije), zatim na Skandinaviju, a danas je utjecaj očit i snažan kako u razvijenim tako i u nerazvijenim te u tzv. tranzicijskim zemljama. U nizu zemalja izgrađeni su nacionalni sustavi dramskog odgoja i pedagogije u kojima

ključno mjesto zauzimaju vrhunske obrazovno – znanstvene ustanove, u pravilu na pedagoškim i umjetničkim fakultetima značajnih sveučilišta. To su središta koja osmišljavaju, razvijaju, istražuju i usmjeravaju dramsku pedagogiju te obrazuju dramske pedagoge koji su priznata i cijenjena profesija.” (Krušić, 2007, Što je dramski odgoj, str. 1).

U svijetu, u brojnim zemaljama dramski odgoj možemo pronaći kao zaseban nastavni predmet, a dramsku pedagogiju kao samostalnu profesiju. IDEA, Međunarodna udruga za dramu, kazalište i odgoj, koja je osnovana 1992. godine, okuplja preko pedeset članica iz četrdeset i pet zemalja, među koje ubraja i Hrvatsku. Pojam, kao takav, dramska pedagogija, ustalio se u Hrvatskoj krajem prošlog stoljeća, no nije uvijek razumljiv pojam. Postavljaju se razna pitanja u vezi značenja tog pojma.

”Jedan od glavnih uzroka tomu, na što ukazuje već sami naziv, svakako je i njegova dvostruka priroda kojom podjednako pripada dvama danas uglavnom još uvijek sektorski podijeljenim područjima – na jednoj strani dramskom/kazališnom/umjetničkom izražavanju, a na drugoj odgoju, obrazovanju i pedagogiji.” (Krušić, 2018, str. 14).

2.4. *Što je dramski odgoj*

Pod dramskim odgojem danas se podrazumijeva skup metoda poučavanja i učenja koje se koriste dramskim izrazom kao čovjekovom sposobnošću kojom se on služi tijekom sazrijevanja i odrastanja.

”Dramski izraz podrazumijeva svaki oblik izražavanja u kojem su stvarni ili izmišljeni događaji predstavljeni s pomoću odigranih/odglumljenih uloga i situacija. Dramski odgoj nema za svoj isključivi cilj profesionalno bavljenje dramskom umjetnošću ili tek njezino lakše razumijevanje. Dramski odgoj prije svega odgaja za život i namijenjen je svoj djeci.” (Mihovilić, Šojer, Tuksar, Krušić, 1997, Dramski odgoj, 2/97, str. 2).

”Da izrazi i razvija svoje osjećaje, sklonosti, sposobnosti i stavove. - da razvija govorne i izražajne sposobnosti i vještine. Da razvija maštu i stvaralačkost. Da stekne i razvija društvenu

svijest i njezine sastavnice: (samo)kritičnost, odgovornost i snošljivost. Da razvija humana moralna uvjerenja. Da stekne sigurnost i samopouzdanje. Da razumije međuljudske odnose i ponašanje. Da se nauči surađivati, cijeniti sebe i druge te tako steći priznanje drugih.” (Mihovilić i sur., 1997, Dramski odgoj, 2/97, str. 2).

Prema Krušiću (2007) dramski odgoj je oblik učenja i poučavanja kroz dramsko iskustvo. Što je dramsko iskustvo i na što se misli kada se kaže dramsko iskustvo? Misli se na školovanje budućih dramskih umjetnika i na rad školskih i amaterskih grupa, ali i na svakodnevni rad u razredu. Lugomer (2001) navodi kako dramski odgoj ne služi jedino razvijanju dramske darovitosti i upoznavanju s dramsko – scenskim izrazom, nego i da izrazi i razvija svoje osjećaje, sklonosti, sposobnosti i stavove, govorne i izražajne sposobnosti i vještine. Da razvija maštu i stvaralaštvo. Da stekne i razvija društvenu svijest i njezine sastavnice: (samo)kritičnost, odgovornost i snošljivost, humana moralna uvjerenja, sigurnost i samopouzdanje. Da razumije međuljudske odnose i ponašanje. Da se nauči surađivati, cijeniti sebe i druge te tako steći priznanje drugih. Conjar je ponudila svoju definiciju dramskog odgoja u kojoj navodi kako dramski odgoj pomaže u razvijanju mašte, preispitivanju osjećaja, misli, stavova i sklonosti, poboljšanju verbalne i neverbalne komunikacije, unapređivanju i razvijanju samopouzdanja te međuljudskih odnosa. Kroz dramski se odgoj postiže razvoj intelektualne, emocionalne, duhovne, moralne i socijalne osobnosti djeteta te je jasno vidljivo preklapanje i podudaranje svrhe odgojnoobrazovnog rada u osnovnoškolskim ustanovama i dramskog odgoja. Također, razvijaju svoju osobnost, samopouzdanje, prirodno uče u skupini, uče se timskom radu, razvijaju međusobno povjerenje, toleranciju, imaginaciju te sigurnije izražavanje vlastitih misli i stavova (usp. Conjar, str. 1). Lugomer navodi kako dramski odgoj nije jednak dramskoj umjetnosti: ”Dok se u dramskoj umjetnosti dramatski doživljaj svijeta pretvara u umjetnost, u dramskom odgoju (ili dječjoj drami ili kreativnoj dramatici, kako se dramski odgoj još naziva) on se pretvara u organiziranu igru.” (Lugomer 2001, str. 3).

2.5. Tri područja dramskog odgoja

Tri su područja dramskog odgoja, odnosno tri su pravca kojima se djeluje u okviru dramskog odgoja.

”Prvi se, dakle, odnosi na odlazak u kazalište (doživljaj, razumijevanje/analiza i vrednovanje predstave) i usvajanje pripadajućih teorijskih znanja. Druga dva posvećena su aktivnom sudjelovanju u dramskim aktivnostima, pri čemu je jedan tip aktivnosti usmjeren prije svega prema odgojnim i obrazovnim ciljevima, a drugi primarno prema stvaralačkim, eventualno čak i umjetničkim ciljevima.” (Gruić i sur., 2018, str. 5).

U engleskom jeziku koriste se dva termina, jedan je *drama in education*, a drugi *education in drama* iz kojih nam je jasno vidljiva razlika. *Drama in education* je naziv koji se odnosi na odgojno usmjeren tip, dok se naziv *education in drama* odnosi na umjetničke korijene. Prema Gruić i suradnicima (2018), ova dva pojma bi trebala biti povezana te bi jedan oblik trebalo nazivati dramsko izražavanje, a drugi oblik nazivati dramsko stvaralaštvo. Kad se spominje pojam dramsko izražavanje, misli se na dramu koju upotrebljavamo kao sredstvo osobnog razvoja i kao metodu učenja i poučavanja, što je spomenuto u radu. Cilj dramskog izražavanja je doći do razvojnih, izražajnih, samospoznajnih, obrazovnih i inih ciljeva koristeći razne dramske vježbe i aktivnosti, a nikako stvoriti glumca ili predstavu. Dramsko izražavanje ima dva osnovna sredstva, a to su glas i pokret. Ono se bavi dramskim procesom, a ne stvaranjem predstave, tako da sam u svom diplomskom radu koristila dramsko stvaralaštvo. Dramsko stvaralaštvo usmjereno je prema rezultatu, dakle predstavi i više se veže uz umjetničku mogućnost dramskog medija. Ono se odnosi na razumijevanje funkcioniranja dramskog medija i cilj mu je dovesti sudionike, u ovom slučaju učenike, do sudjelovanja u stvaranju i u konačnici igranju u predstavi. “Važno je napomenuti da dramsko stvaralaštvo nije priprema za profesionalno bavljenje kazalištem, uz savladavanje izvođačkih vještina ono u značajnoj mjeri potiče i osobni i društveni razvoj pojedinca.” (Gruić i sur., 2018, str. 5). Na početku potpoglavlja spomenuo je da postoje tri područja dramskog odgoja te su oni snažno povezani, bave se istim medijem. Kako bi mogli voditi aktivnosti u bilo kojem od ova tri

područja potrebno je poznavati zakonitosti medija i posjedovati vještinu manipuliranja osnovnim izražajnim sredstvima, prema Gruić i suradnicima (2018). Svim trima područjima sudionici, u ovom slučaju učenici, upoznavaju medij, uče njegova pravila funkcioniranja, konvencije i drugo. Također se iste tehnike, aktivnosti i metode, upotrebljavaju u raznim područjima.

2.6. *Dramsko stvaralaštvo i njegova povezanost s dramskom i kazališnom umjetnošću*

Kad bismo usvojili definiciju dramskog stvaralaštva koja je ranije navedena, dramsko stvaralaštvo je najuže povezano s umjetničkom mogućnošću dramskog medija. Prema Jelčić (1997), u osnovnoj školi učenici dobivaju prve spoznaje o drami i dramskoj umjetnosti. Prema tome možemo reći da se neke važne stvari o drami kao umjetnosti i o kazalištu uče kroz dramsko stvaralaštvo. Na dramskim skupinama i radionicama susrećemo se s pojmovima kao što su radnja, junak, didaskalije, čin, replika, dijalog, monolog, dramska situacija i improvizacija, koje sam ranije objasnila. Pojmovi su objašnjeni Pavisovim definicijama o drami i kazalištu kao profesionalnoj umjetnosti. Učenici u ranijoj dobi se ne susreću samo s definicijama, već prolaze kroz njih, izgovaraju na sceni dijalog, monolog dok improviziraju, igraju dramsku situaciju, te dobivaju upute odnosno didaskalije. Đerđ (2005), navodi kako Erik Kollar u priručniku *Sto i jedno poglavlje o lutarskoj režiji*, kaže da je kazalište složen i slojevit oblik stvaralačke igre, kako je to najkomunikativnija umjetnost jer istovremeno komunicira s tri čovjeka, s čovjekom koji tvori gledalište, s čovjekom glumcem koji je na sceni te sa čovjekom likom iz književnog djela. Đerđ (2005) navodi kako je kazališnu komunikaciju moguće uvesti u redovite obrazovne i nenastavne programe slobodnih aktivnosti u odgojno – obrazovnim ustanovama i organizacijama. Osvrćući se na to neki pedagozi i prosvjetni djelatnici koriste kazališni medij u svakodnevnom radu s djecom i mladeži kao metodu rada. Također prema Đerđ (2005) školska kazališna grupa okuplja djecu koja su posebno zainteresirana za kazališnu umjetnost, te ona kao izvannastavna aktivnost djeluje u školi. Navodi i kako je potrebno razlikovati tri organizacijsko-sadržajna oblika djelovanja

kazališnih amatera u školskom sustavu. Kazališna radionica, kazališna družina i školsko kazalište nisu istoznačnice:

“Kazališna radionica izabranim je elementima kazališnih izražajnih sredstava i metoda osmišljena aktivnost nehomogene (ili homogene) skupine školske djece. Naglasak je radioničkog oblika rada na procesu i iskustvu pojedinačnog i skupnog sudjelovanja u unaprijed pripremljenim aktivnostima - dramskim igrama. Kazališna družina homogenizirana je (postupnim zajedničkim radom članova i voditelja) skupina školske djece i mladeži koja kazališnim izražajnim sredstvima stvara (ili pokušava ostvariti) svoj kazališni- predstavljački izraz. Školsko kazalište je osmišljeno, usustavljeno i susljedno višegodišnje djelovanje kazališnih amatera - članova kazališne družine i njezina voditelja.” (Đerđ, 2005, str. 5-6).

2.7. Dramsko stvaralaštvo kao izvannastavna aktivnost u nižim razredima osnovne škole

Može li drama kao izvannastavna aktivnost biti medij učenja i poučavanja? Prema Krušičevoj knjizi “Kazalište i pedagogija” (2018) u kojoj se nadovezuje na djelovanje utemeljivača iz prethodnih desetljeća u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim državama koji su snažno ukorijenili dramski odgojni rad u školskim sustavima i dali prostora novom zanimanju, dramskom pedagogu, jedna od mogućnosti / paradigmi opisuje dramu prvenstveno kao medij učenja. Drama se vidjela kao metoda koja je mogla biti primjenjiva u svim školskim predmetima te da je ona bolja od inače upotrebljivanih nastavnih metoda u školskoj praksi. Takav pristup zagovarali su Britanci Heathcote i Bolton, dok su ranije borci za priznavanje drame isticali dramu važnu za razvoj različitih sposobnosti. Heathcote smatra kako je drama najbolje sredstvo obnove i procesiranja odgojno – obrazovnog procesa.

“Učenik, njegove sposobnosti, motivacija, manifestno i latentno znanje, prethodno iskustvo i ono stjecajno tijekom zajedničkog rada u središtu su takva pristupa. Polazište procesa podučavanja/učenja nije ono što učenik treba naučiti, već znanje (iskustvo) koje učenici osviješteno ili neosviješteno nose u sebi. Što se izvedbenih zahtjeva tiče, od učenika se ne traži

nikakva posebna glumačka izvještenost, već samo spremnost za igranje uloga (*role - playing*), često skupnih, u okviru organiziranih i kontroliranih dramskih aktivnosti pod vodstvom učitelja." (Krušić, 2018, str. 27).

U izvannastavnoj aktivnosti, dramskoj skupini, položaj učitelja se mijenja, učitelj prestaje biti izvor znanja i postaje organizator i pomoćnik koji pomaže učenicima da nauče nešto novo iz drugih, novih izvora. Na dramskoj učitelj surađuje s učenicima, predlaže razne postupke kojima bi učenici došli do rješenja, potiče učenike da sami nađu rješenja raznih situacija.

"Teatar crpi izvore svoje umjetnosti iz dječje igre i one vječno igrajuće stvaralačke aktivne mašte, a dijete se scenskom umjetnošću obogaćuje i spoznajno i emocionalno. Za dijete je scenska umjetnost jedna od mogućnosti doživljavanja svijeta oko sebe i svijeta u sebi." (Ladika, 1970, str. 143).

Zvezdana Ladika spominje termin scenska umjetnost koji je u ovom slučaju ekvivalent drami kao izvannastavnoj aktivnosti.

"Kazališna predstava ne smije biti samo mjesto odmora, zabave, mjesto gdje se dijete može rasonoditi od školskih zadaća, ili spretno sprovesti vrijeme; Snaga emocionalnog doživljaja je upravo onaj najvažniji elemenat u predstavi za djecu." (Ladika, 1970, str. 144).

Ladika govori kako se dijete gledajući kazališnu predstavu poistovjećuje s likovima, proživljava s njima sve osjećaje i na kraju odabire plemeniti cilj, pobjedu općeg dobra odnosno doživljava fazu katarze.

"Tu istu vrhunsku fazu postiže i dijete interpretator, dijete glumac, u procesu svog rada u studiju, u procesu pripremanja predstave i na samoj predstavi. U plemenitom nastojanju da potpuno izrazi svu dubinu svog doživljaja u njemu kao da se u toku predstave ili u toku rada – pali neko posebno svjetlo koje ga osvjetljava i omogućava mu da dublje shvati ljudske odnose i sebe samog." (Ladika, 1970, str. 146).

Smatram da nakon navedenog možemo zaključiti kako je drama kao izvannastavna aktivnost medij učenja i poučavanja. Ne samo učenja nastavnog sadržaja već učenja o životu, ljudima i o sebi samima. Također, rad dramske skupina razlikuje se od primjerice rada matematičkih skupina, vrtnih zadruga, plesnih skupina i slično jer na dramskoj činimo i izgovaramo.

“Naučimo: 10% od onoga što čitamo, 20% od onoga što slušamo, 30% od onoga što vidimo, 50% od onoga što vidimo i čujemo, 70% od onoga što izgovorimo, 90 % od onoga što izgovorimo i učinimo. Dramske metode omogućuju upravo takvo učenje, iskustveno i s razumijevanjem. Dramski je izraz sredstvo pomoću kojega možemo svakom učeniku omogućiti da čuje, vidi, izgovori, učini i razumije odgojno – obrazovni sadržaj u skladu sa svojim mogućnostima, a istovremeno da se osjeća jednako zaslužnim članom skupine. Nije li onda dramski odgoj upravo ono čemu naše škole trebaju širom otvoriti vrata?” Ksenija Vilić – Kolobarić (Lekić, Migliaccio-Čučak, Radetić-Ivetić, Stanić, Turkulin-Horvat, Vilić – Kolobarić, 2007, str. 17).

Kao produkt dramske skupine na kraju, obično na kraju godine, učenici izvode predstavu koju su uvježbavali tijekom godine. Školske priredbe su najbolji način da se okupi veći broj djece, roditelja, učitelja i budu aktivni sudionici u realizaciji predstave.

“Školske priredbe imaju širok i raznolik raspon, od malih razrednih priredbi do svečanosti čitave škole. One mogu biti rezultat rada jednog razreda, dramske grupe ili rezultat više grupa koji su zajedničkim djelovanjem dali zajednički rezultat. Ali u svakom slučaju je potrebno da njihova realizacija bude rezultat određenog procesa rada određene grupe. Što se tiče dramskog dijela predstave, ne bi se smjelo dogoditi da se na radu oko njezine realizacije nađu djeca koja prije toga nisu prošla ozbiljnu pripremu u dramskom studiu škole.” (Ladika, 1970, str. 128).

Ozbiljnu pripremu prije izvođenja predstave prošli su i učenici 4.a razreda, opisano u nastavku. Naravno, kako bi se dramsko stvaralaštvo moglo ostvariti kao izvannastavna aktivnost potrebno je osnovati, oformiti dramsku skupinu.

“Cilj je osnivanja dramske skupine otkriti i potaknuti darovitost, ali i općenito uljepšati život, jer je potrebno dati mogućnosti onima koji su manje daroviti. No, moramo se usredotočiti

na najtalentiranije. Rad u dramskoj skupini ima za cilj i osposobiti dijete za život tj. socijalizirati ga u društvo, njegovati samostalan rad, te spremnost za rad u društvu i zajednici.” (Dresto, Bosanac, 2007, str. 15.).

2.8. Rad na predstavi s učenicima nižih razreda osnovne škole

”Kad razmišljamo o književno – scenskom odgoju i obrazovanju učenika u srednjem djetinjstvu (od 6/7. do 10/11. godine), ne može se zanemariti specifičnost konkretnog mišljenja djece te dobi, njihova radoznalost i aktivitet, maštovitost i prevladavanje optimističkih raspoloženja, a za estetski odgoj i obrazovanje posebno valja uvažiti cjelovitost doživljavanja, specifičan sinkretizam ili, kako je to R. Supek nazvao, ”unutrašnju integraciju”. Dijete se u toj dobi lako izražava, kratko i na mahove, ali u improvizacijama ne upada u ponavljanja, osobnu imitaciju.” (Kermerk – Sredanović, 1991, str. 159).

Učenici rane školske dobi, misli se na učenike od prvog do četvrtog razreda, su zainteresiraniji za dramsko, scensko djelo nego za dramski tekst. Učenici radije prate događanja na sceni, zanima ih radnja više nego sami tekst.

”Srednje je djetinjstvo pravo razdoblje kada djeca žele učestvovati u scenskim igrama, dramtizacijama, naročito devetogodišnjaci i desetogodišnjaci, a njihove scenske igre odišu spontanošću, maštovitošću, sklonošću improvizaciji, neposrednošću.” (Kermerk – Sredanović, 1991, str. 160).

Što god da radimo u školi na nastavi ili na izvannastavnoj sktivnosti, moramo imati postavljene ciljeve i zadatke. U ovom slučaju, kada sam radila s učenicima nižih razreda osnovnoškolske dobi, četvrtašima, inspirirala sam se ciljevima i zadacima iz priručnika *Prva predstava*:

”Ciljevi i zadaci: razvijanje suradničkih odnosa, razvijanje i poticanje međusobna poštivanja, snošljivosti, povjerenja i razumijevanja, uočavanje sličnosti i različitosti, razvijanje pozitivnog stava prema sebi i drugima u skupini, poštivanje tuđih mišljenja, razvijanje kritičkog stava prema sebi i drugima, razvijanje i poticanje suradnje u skupini, razvijanje odgovornosti prema sebi i

drugima, poticanje i razvijanje potrebe za rad u skupini, razvijanje i poticanje međusobna povjerenja, razvijanje i poticanje solidarnosti, suradnje, razvijanje i poticanje kolektivne i individualne odgovornosti, razvijanje i poticanje kreativnosti, individualne i skupne.” (Dresto, Bosanac, 2007, str. 23).

Prema literaturi najbolja dob za početak dramskog rada koji uključuje i rad na predstavi su učenici u dobi od devet i deset godina, stoga za svoju prvu suradnju, za svoju prvu dramsku predstavu izabrala sam upravu tu dob.

3. STVARANJE PREDSTAVE S DJECOM

3.1. Proces stvaranja predstave

Kako bi bilo moguće stvoriti predstavu potrebno je proći kroz cijeli proces stvaranja. Kada govorimo o procesu stvaranja predstave, govorimo o planiranju projekta, osnivanju dramske skupine, organizaciji predstave i na kraju realizacije same predstave. Navedeno je pobliže objašnjeno i opširnije napisano u nastavku.

3.1.1. Planiranje projekta

Planiranje projekta zahtijevalo je planiranje satnice, sadržaja sati što znači pronalaženje stručne literature, pronalaženje dramskih vježbi/igara.

Pri samom planiranju, prije susreta s učenicima, odnosno prije postavljanja dramske skupine učitelj, voditelj, u mom slučaju student, mora biti pripremljen i znati što i kako će raditi. Prema Scher i Verrallu (2005) voditelj dramske skupine se mora pridržavati deset pravila. Prvo pravilo navodi kako voditelj uvijek mora držati pažnju učenika te da je to moguće dobrom pripremom sata koji mora učenicima biti zanimljiv.

Drugo pravilo navodi kako je uspostavljeno obostrano poštovanje od velike važnosti. Znači da je bitno da voditelj sluša učenika kada on govori, dakle radi se o pravilu uzajamnog slušanja. Treće pravilo kaže da voditelj mora imati samopouzdanja. Voditelj mora biti veći i ne pomišljati da je u slabijoj poziciji prije nego je sat započeo. Svaki sat je potrebno započeti čvrsto (nakon određenog vremena, kada se voditelj poveže s učenicima, popustit će malo) i potrebno je misliti pozitivno uvijek. Četvrto pravilo je takozvano pravilo riječi "smrzni", riječ smrzni voditelj izgovara odrješito te ju upotrebljava umjesto riječi prestanite pričati, budite tiho, budite mirni i slično. Peto pravilo se odnosi na voditeljev ton glasa koji mora postići najveće dojmove kada je nizak. Stalnim deranjem se ne postiže ništa, kako u razrednoj nastavi tako i u izvannastavnoj aktivnosti. Ako je potrebno smiriti učenike te privući njihovu pažnju, par riječi voditelj može izgovoriti glasno te postepeno stišavati, spuštati glas do tiše konverzacijske granice. Šesto pravilo govori o trikovima kao što su "ruke na glavu", "pogledajte moj prst" te test s čavličem. Test s čavličem se izvodi tako da voditelj podigne ruku s čavličem u njoj visoko u zrak i kaže učenicima da ne mogu započeti s dramskom dok ne čuju svi zajedno padanje čavlića na pod. Kad se učenici utišaju voditelj ispušta čavlič i svi zajedno slušaju zvuk čavlića kad padne na pod. Sedmo pravilo kratko i jasno kaže kako je oduzimanje odmora vrlo djelotvorna kazna. Osmo pravilo se odnosi na voditeljev izgled za koji kažu da je vrlo važan jer djeca reagiraju na voditeljev izgled. U djelotvornost osmog pravila sam se uvjerila jer sam tijekom polugodišta dobivala učeničke crteže na kojima je moja garderoba bila točno nacrtana i pobojana istim bojama kao u stvarnosti. Deveto pravilo kaže kako obraćanje pažnje problematičnom djetetu obično rješava problem i kako je vrlo važno da voditelj poznaje učenike kao osobe. Dolazimo do desetog i posljednjeg pravila koje govori kako voditelji moraju izvoditi vježbe koncentracije, znači ne isključivo zadavati takve vježbe učenicima, nego ih i sami izvoditi. Bitno je da voditelj zadrži svoju svijest kako bi dobro obavio svoj posao.

"Što više mentalne i fizičke energije možete unijeti u svoj rad bit ćete učinkovitiji i dobiti bolje reakcije djece. Ako ste u dobroj kondiciji, malo je vjerojatno da ćete se zamoriti ili biti loše volje na kraju dugog dana." (Scher, Verrall, 2005, str. 23).

3.1.2. Osnivanje dramske skupine

Nakon što sam imala predodžbu kako bih organizirala projekt osnivanja dramske skupine i rada na predstavi, došlo je vrijeme za osnivanje dramske skupine. U dogovoru s ravnateljem škole i stručnom službom odlučeno je da ću dramsku skupinu moći oformiti unutar jednog razreda zbog novonastale epidemiološke situacije. Odabir je pao na četvrti a razred Područne škole u Lupoglavu. Svi učenici 4.a razreda bili su pozvani sudjelovati u izvannastavnoj aktivnosti odnosno dramskoj skupini. Najavila sam kako je pohađanje dramske skupine isključivo dobrovoljno i da će oni ići na dramsku jer to žele, odnosno neće ići ako ne žele. Na prva dva sata prisustvovao je povećai broj učenika, njih osamnaest, koji se kasnije smanjio na broj petnaest. Smatram da je vrlo bitno bilo dopustiti svim učenicima da se okušaju u par dramskih vježbi kako bi osjetili kretanje u prostoru igre te nastup pred publikom koju je tvorio ostatak razreda. Isto tako smatram da nije u redu raditi audiciju s ciljem eliminacije, s kojom bi eliminirali, izdvojili učenike jer se to protivi načelima dramske pedagogije. Audicija može poslužiti prvenstveno kako bi voditelj vidio na kojoj razini su učenici povezani s glumom, spremni učiti, opušteni i drugo. Realna slika je da nisu svi učenici jednako nadareni za glumu, kretanje po pozornici, nastup ispred publike i slično, to ni nije bilo toliko bitno jer moramo znati da djeca nisu profesionalci. "Dakle, darovite otkrijmo, povučene potaknimo, a prenametljive prikladno smirimo biranim riječima i točno usmjerenim postupcima." (Dresto, Bosanac, 2007, Prva predstava, priručnik za voditelje početnike dramsko – scenskih skupina u osnovnoj školi, str. 13). Najbitnija stvar u početnoj fazi rada dramske skupine bila mi je želja i volja učenika za pohađanjem, učenjem i sudjelovanjem u stvaranju predstave. U predstavi sudjeluju i učenici s govornim smetnjama, s disleksijom i disgrafijom što me nikako nije niti potaklo na razmišljanje da oni to možda neće moći svladati. Neki učenici su htjeli sudjelovati u predstavi, ali nisu htjeli glumiti te sam za njih pronašla druge zadatke, pa smo tako imali ton majstora (*Prilog 1*), učenika koji je posudio glas, koji sam snimila za početak predstave, učenika koji je brinuo o organizaciji prostora te učenika koji je pomagao s osvjetljenjem tijekom predstave. Još jedna bitna stavka prije početka rada na predstavi, koja se fotografirala i kasnije snimala, bila je ta da svaki učenik mora imati

potpisano roditeljsko dopuštenje za fotografiranje, snimanje i objavljivanje tih istih fotografija i snimaka u svrhu diplomskog rada.

Na prvim satima dramske skupine sam se zapravo pobliže upoznala s učenicima i učenike upoznala s radom dramske skupine. Upoznavanja su tekla kroz dramske igre, aktivnosti i improvizacije kroz koje sam dobila uvid u učeničko poznavanje pozornice, odnosno scene, u to koliko su upoznati uopće s dramskim stvaralaštvom i radom dramske skupine. Kroz određene vježbe i improvizacije sam vidjela kako i na koji način se učenici kreću po prostoru, kako komuniciraju s drugim učenicima, kako se ponašaju ispred publike, koju su tvorili ostali učenici, te kako govore kada su ispred publike u nekoj određenoj ulozi. Bilo je naravno i učenika koji su povučeni, nesigurniji od drugih te im je trebalo malo više ohrabrenja kako bi bili sigurniji i kako bi se osjećali spremno nastupiti ispred publike. Prvi sati su započinjali namještanjem učionice, radili smo prostor za scenu i publiku. Nakon što smo pripremili prostor prešli smo na zabilježavanje dolazaka. Napokon smo bili spremni krenuti na dramsku vježbu. Uvodna dramska vježba, obično je bila vježba zagrijavanja, pantomime i/ili pokreta, je na početku sata služila da opusti učenike i pripremi ih na daljnji rad. Uslijedila je druga dramska vježba ili improvizacija, ako je bilo potrebno odrediti parove za vježbu birali smo ih nasumično, nikada po dogovoru kako bi izbjegli ponavljanje parova. Učenicima sam dopustila da određeno vrijeme komuniciraju i dogovore improvizaciju, odnosno da razmijene ideje o zadanoj temi. Kada je vrijeme prošlo, jedan po jedan učenik, ili par, izlazili su na scenu, igrali svoju improvizaciju, dok je ostatak učenika tvorio publiku. Nakon što su se svi učenici izredali, zajedno smo komentirali upravo viđene improvizacije. Pitala sam učenike da argumentirano komentiraju te da izbjegavaju rečenice "Svidjelo mi se..." i "Nije mi se svidjelo...". Za kraj sata sam s učenicima odradila još jednu dramsku vježbu koja je bila prikladna za završetak sata. Svaki puta smo se dogovarali za sljedeći termin. Takvih sati prije početka stvaranja predstave je bilo svega tri. Već nakon trećeg sata krenula sam s učenicima raditi dramske vježbe koje su vodile ka stvaranju predstave i teksta.

3.1.3. Organizacija predstave

Kada sam osnovala, oformila dramsku skupinu u školi, došao je red na organizaciju. Bilo je potrebno okvirno napisati i izračunati koliko školskih sati mi je potrebno za postavljanje i uvježbavanje predstave, promisliti o odgovarajućoj literaturi koja će mi pomoći pri realizaciji predstave i nabaviti sve potrebno za rad u dramskoj skupini. U planu i programu rada dramske skupine potrebno je napisati ciljeve, zadatke i javne nastupe. Za dramski odgoj koristimo oblike i metode rada. Koristimo tri oblika rada, a to su: individualni rad, rad u parovima i rad u skupini odnosno grupni rad. Kao metoda rada koristimo razgovor, rad na tekstu i demonstraciju. Postoje i pravila scene kojih se učenici moraju pridržavati.

”Pravila scene: A- odvojiti prostor za scenu i gledalište (jedan metar od stvarnih zidova prostorije u kojoj se izvodi scenska igra); B- javna osamljenost (na sceni nema privatnog ponašanja jer se samim stupanjem na scenu gubi privatnost); C- scensko kretanje i scenska radnja moraju biti opravdani; D- kad se radnja događa istovremeno, svatko mora imati jasan zadatak (na sceni i zbrka mora biti jasna); E- sve važne scenske radnje potrebno je istaknuti u vremenu i prostoru; F- glumac na sceni ne smije okretati leđa publici (osim ako uloga to od njega ne traži, tj. Ako za to postoji opravdani razlog); G- glumac nikada ne smije pokrivati lik koji govori; H- nema bezrazložnog odvlačenja pozornosti na sebe (uloga ne smije biti povod za osobnu paradu). ” (Dresto, Bosanac, 2007, str. 21).

Također prema Dresto i Bosanac (2007), postoje pravila rada kojih bi se glumac, učenik, trebao pridržavati, a koja su sudjelovanje u radu, poštivanje suigrača, drugog učenika, poštivanje dramskog teksta, uvijek pitati ako nešto nije jasno, izbaciti iz rječnika ”ne znam”, ”neću” i ”ne mogu” i ono što je možda najbitnije napomenuti je to da je dopušteno griješiti. Dramska skupina ima svoje ciljeve i zadatke. Prilikom organizacije predstave postavila sam si ciljeve koje sam pronašla u knjizi, priručniku za voditelje početnike dramsko – scenskih skupina u osnovnoj školi, Prva predstava, koji su navedeni ranije u tekstu. Pri samoj organizaciji važno je znati i metodičke pristupe nastavnim jedinicama. Prema Dresto i Bosanac (2007), metodičke pristupe možemo podijeliti na osam točaka. 1. Doživljajno – spoznajna motivacija u kojoj je učenike potrebno motivirati

za rad i na što veću aktivnost kako bi oni bili slobodni izražavati svoje misli, osjećaje, zaključke..., 2. Najava nastavne jedinice gdje voditelj, govori što ćemo na današnjem susretu raditi, 3. Definiranje teme, ovdje voditelj upozorava učenike kako se scenski govor razlikuje od svakidašnjeg govora, objašnjava i navodi razlike, 4. Stvaranje problemske situacije slijedi nakon definiranja teme i tu se rade razne dramske vježbe, 5. Improvizacija situacije je dio sata gdje učenici pokazuju svoje zamišljene situacije ostvarujući scenski govor, 6. Rasprava o improvizacijama se vrši nakon točke 5 i u njoj sudjeluju svi učenici, komentiraju i daju sugestije, 7. Sinteza je dio sata gdje dramska skupina svoje spoznaje i emocije obogaćuje, razgovorom voditelja i učenika o različitosti, 8. Zadatak za stvaralački rad u kojem djeca mogu kod kuće uvježbavati govor i/ili obraćanje samom sebi. Osmu točku sam koristila kad je bilo potrebno da učenici idući put na sat dramske dođu spremni, da znaju tekst koji će izgovarati na pozornici. Kada sam pronašla i postavila zadatke i ciljeve za sebe i učenike došao je red organizirati opremu. Od opreme sam na raspolaganju imala nosač zvuka, zvučnik, scenske kocke odnosno kubuse, stolove, stolce, te kasnije kostime koji su se sastojali od osobne odjeće učenika. O kostimima sam odlučila zajedno s učenicima. Izabrali smo tri boje, bijelu koja je predstavljala djetetovu neiskvarenost, čistoću, zelenu koja je predstavljala dječju povezanost s prirodom i tamnoplavu koja je predstavljala probleme svakog djeteta. Iako smatramo da djeca žive neopterećeno, ne zamarajući se lošim stvarima koje se događaju oko nas i oko njih, prevarili bismo se koliko u današnje vrijeme djeca zapravo sve oko sebe uočavaju, primjećuju, vide, čuju i kako sve to ostavlja poneki trag na njima.

3.1.4. Realizacija predstave

Kada govorimo o realizaciji, govorimo o već gotovom proizvodu, u ovom slučaju o predstavi koja je spremna za izvođenje. Predstava, produkcija, nastala je iz improvizacija. Zašto improvizacija? Prema knjizi *Novih 100 + ideja za dramu*, koju su napisali Scher i Verrall stoji kako je improvizacija zapravo stvaranje u hodu, to je dramski oblik kojim najbrže dolazimo do rezultata.

”Kod improvizacije učenici odmah postaju aktivni sudionici, bez dugotrajne pripreme ili pamćenja teksta. Stalan dodir sa svakodnevnim brigama omogućuje sudionicima da lako iskažu i najdublje osjećaje. Improvizacija razvija sposobnost govora i sposobnost svjesnog iskazivanja vlastitih osjećaja. Iskazivanje i razumijevanje vlastitih osjećaja, kao i osjećaja drugih ljudi, iznimno je važno i zapostavljeno područje obrazovanja. ”Biti u tuđoj koži” i osjećati ono što bi osjećao netko drugi pomaže da se vide i razumiju tuđa djelovanja u stvarnom životu. Time razvijamo toleranciju, razumijevanje i poštovanje. Zbog svoje neposrednosti improvizacija je i vrijedno obrazovno sredstvo; ona omogućuje učitelju da okupi razred i istovremeno omogući rad maksimalnom broju učenika uz maksimalnu uključenosti i maksimalno korištenje vremena.” (Scher, Verrall, 2006, str. 11).

Improvizacijom se učenik otvara, upoznava, zbližava, a često izbaci i frustracije s kojima se bori. Smatram da je ovom definicijom objašnjeno zašto sam odabrala improvizacije kao put ka predstavi, odnosno zašto je predstava nastala isključivo od improvizacija. Improvizacije sam s učenicima razvijala i nadograđivala kako bi zajedno došli do teksta, predstave. Dramska skupina je izvannastavna aktivnost koja nema veliku satnicu, samo jedan sat tjedno, te mi je bilo u cilju iskoristiti maksimalno vrijeme, što sam improvizacijama i mogla. Improvizacije su proizlazile iz onoga što je učenicima bilo poznato, svakodnevne radnje, misli i osjećaji.

”Improvizacija je umijeće, sposobnost, kreativan čin u kojemu djeca bez prethodnih priprema pronadu odgovarajući scenski izraz za određeni sadržaj. Međutim, i improvizirana situacija mora imati svoja pravila. U improviziranom prizoru moraju se prepoznati ovi elementi: A- događaj, B- prostor, C- uzroci i ciljevi, D- posljedice događaja, E- likovi i F- odnosi između likova.” (Dresto, Bosanac, 2007, str. 28).

Kroz razne dramske vježbe učenici su sami stvarali improvizacije.

”Djeca vole improvizirati, uživljaju se u svoje uloge, čine to na svoj način, spontano, maštovito, uspješno. Ponekad se toliko zaigraju da zaborave da glume. Iz uspješnih improvizacija često izađe i prava predstava koja se doraduje, ponavlja, stvara se tekst, postavlja scenografija, odabire kostimografija.” (Dresto, Bosanac, 2007, str. 30).

Upravo ovako kako je navedeno u prethodnom citatu, iz improvizacija koje su sami učenici izvodili i koje smo kasnije zajedno nadograđivali, nastala je predstava "Mi djeca" koju sam izvela s učenicima 4.a razreda Područne škole Lupoglav, čiju snimku prilažem u ovom radu. Svaki sat izvannastavne aktivnosti, dramske skupine, sadržavao je dramske vježbe. Kako bih pravilno s učenicima izvodila svaku dramsku vježbu, koristila sam knjige autora Scher A. i Verrall C. (2005; 2006), naslova *100 + ideja za dramu* i *Novih 100 + ideja za dramu*. Bilo je od iznimne važnosti znati sadržaj sata i odgojno – obrazovne ciljeve koji su bili: razvijati spoznaju učenika o sebi i drugima, razvijanje i nadopunjavanje učeničke nadarenosti i naobrazbe.

Na prvom satu dramske skupine s učenicima sam postavila pravila kojih smo se svi pridržavali. Postavljena su bila ova pravila: kada učiteljica (u mom slučaju studentica) ili učenik pričaju, drugi su tiho i slušaju, učenicima sam dalje rekla da kada netko drugi glumi, a oni su publika, moraju biti najbolja moguća publika, a to znači da mirno u tišini gledaju i slušaju svoje prijatelje dok glume, dopušteno je reagirati i smijehom, ali ne na račun učenika koji glume. Nakon postavljenih pravila, učenicima sam objasnila ranije spomenute pojmove: radnja, junak, didaskalije, čin, replika, dijalog, monolog, dramska situacija i značenje pojma improvizacija. Učenici su bili spremni krenuti dalje, objasnila sam im kako je vrlo važno surađivati s prijateljem iz razreda s kojim radimo na dramskoj situaciji, te da na dramskoj glumimo i međusobno surađujemo što znači da ostavljamo eventualna neslaganja s prijateljima iz razreda po strani. Također jedan od dogovora je bio da parove za izvođenja dramskih igara biramo uvijek slučajno, nikada namjerno, osim ako voditelj (student) ne odluči drugačije.

Svaki sat je započinjao fizičkim zagrijavanjem, najčešće uz glazbu, slijedilo je verbalno zagrijavanje izgovaranjem brzalica ili određenih rečenica. Kada su učenici bili opušteni i usredotočeni, mogli smo nastaviti sa satom. Usljedile su dramske igre, spomenute kasnije u radu, te nakon njih improvizacije koje su kasnije uznapredovale i nadograđivale se. Sati su završavali dramskom igrom koja je uključivala sve učenike. Na kraju smo zajedno ponovili koje su bile ključne točke sata, zahvalila sam se učenicima na suradnji, podsjetila ih na ponovni susret i što trebaju donijeti, napraviti te kada će ponovni susret biti. Nakon provedenog jednog školskog polugodišta vodeći dramsku skupinu, mogu reći kako je svaki sat drugačiji, uvijek je potrebno imati pripremljeno više dramskih

vježbi, biti fleksibilan, ponekad izbaciti planirano, ako vidimo da se nešto drugo razvija u dobrom smjeru, ne prekidati situaciju kako bi stigli sve odraditi, ponekad je potrebno promijeniti smjer sata, ubaciti nešto potpuno novo, bitno je zapravo znati se prilagoditi. Također je bitno voditi bilješke o zamislima i pisati osvrte slušajući što nam učenici predlažu. Isto tako sam ponekad doživjela i pokušaje i pogreške za koje smatram da su sastavni dio svake dramske skupine te da je dopušteno i griješiti.

Dramske igre koje sam izvodila s učenicima na dramskoj izvannastavnoj aktivnosti sam navela i opisala u nastavku.

Sklopčaj se, protegni, opusti (Prilog 2)

Ova dramska igra se odnosi na zagrijavanje, pantomimu i pokret.

”Djeca započinju igru tako da se što jače sklopčaju u što manje ”lopte”. Uz opuštajuću glazbu polako se odmotavaju, ustaju, istežu noge, leđa i ramena, ruke, dlanove i prste što više mogu. Zatim ponavljaju vježbu od klupka pa dok im cijelo tijelo nije potpuno istegnuto. Vježba se ponavlja sve dok glazba ne prestane, na što se djeca opet ispruže na podu. Voditelj im kaže da se potpuno opuste, opuštajući glavu, tijelo i udove kao da su usnuli. Može se načiniti provjera opuštenost podizanjem noge ili ruke nekoliko centimetara da se provjeri jesu li potpuno opušteni. Nježno im spustite ruku ili nogu koju ste podigli jer ako su potpuno opušteni zaboljet će ih ako im je naglo spustite na pod.” (Scher, Verrall, 2005, str. 52).

Dramskom igrom sklopčaj se, protegni, opusti započinjala sam više sati jer je bio vidljiv pozitivan utjecaj vježbe na učenike. Svakako kada se radi nešto novo, nepoznato, nikome nije ugodno odmah se izložiti tomu nečemu jer nije siguran što i kako treba napraviti. Kako bih spriječila povučenost kod učenika koristila sam se ovom dramskom vježbom upravo zato što na početku zahtijeva da su učenici sklopčani te se polako otvaraju, opuštaju, rastežu, izlažu novim zadacima.

Prva rečenica

”Prva rečenica je vrlo važna. Što je intrigantnija to bolje. Evo primjera kojima smo se mi poslužili: ”Obećaj da nećeš nikome reći.”; ”Dobro, sad sam te uhvatio.”; ”Moram ti se ispričati.”; ”Tri puta možeš pogadati što se dogodilo!”; ”Već sam ti rekao – odgovor je NE!”; ”Možeš li čuvati tajnu?” i drugi. Ovo nije samo učinkovit način razvijanja lika, već on omogućuje i razredu i vama da uočite sličnosti i razlike u načinu mišljenja ljudi i u njihovim osjećajima. Potaknite ih da promatraju ljude – kako sjede, stoje, hodaju i kako sve te pojedinosti pridonose cjelovitosti osobe.” (Scher, Verrall, 2005, str. 25).

Rečenica koju sam iskoristila je: ”Obećaj da nećeš nikome reći.”. Tom rečenicom su učenici mogli odigrati situaciju iz stvarnog života, reći ono nešto što ih muči, a što bi rekli jedino najboljem prijatelju. Na taj način smo se mogli približiti temi predstave.

Ogledala

”Ova vježba pogodna je za sve dobne skupine. Razred se podijeli u parove koji kleknu jedan nasuprot drugome čineći pokrete uz glazbu. Jedan je vođa, a drugi oponaša pokrete precizno poput odraza u ogledalu, npr. tako da pokretanje lijeve ruke odgovara desnoj oponašane osobe. Mogu se koristiti improvizirani, apstraktni ili složeni pokreti kao četkanje zuba, češljanje kose, umivanje, brijanje za dječake, šminkanje za djevojčice. Vježba može biti ponovljena tako da osoba i odraz zamijene uloge.” (Scher, Verrall, str. 57).

Vježba Ogledala se pokazala kao vrlo zanimljiva učenicima 4. razreda. Učenicima je bilo zanimljivo oponašati pokrete drugog učenika za koje je zapravo bila potrebna koncentracija koju su učenici nesvjesno zadržali tijekom cijele vježbe.

Stajanje, hodanje i sjedenje (Prilog 3)

”Ovo je još jedna napredna vježba u kojoj svi članovi grupe rade zajedno. Da bi se dobro izvela, važno je da je svi rade potpuno koncentrirano. Djeca sjede na stolcima složenima u krug.

Učitelj izabire raspoloženje ili tip karaktera za cijelu grupu. Na primjer, može reći: "Vi ste duhovite, vedre osobe koje su zadovoljne sobom i nije vas lako baciti u depresiju". Svi u grupi postaju "duhovite, vedre osobe, zadovoljne sobom i koje nije lako baciti u depresiju", ali bez pokazivanja vanjskih znakova svoje duhovitosti, kao što je osmijeh od uha do uha, već stvarajući unutarnji osjećaj. Ono što je važno jest "biti", a ne "činiti". Nakon što ih je nekoliko trenutaka pustio da razviju osjećaj, učitelj proziva nečije ime i taj ustaje, odlazi do prazna stolca u krugu i sjeda, zadržavajući cijelo vrijeme svoj osjećaj dobrog raspoloženja. Slijedi zatim drugi, pa treći izvođač itd. Neka budu u tom raspoloženju minutu – dvije, a zatim ih promijenite. Primjeri raspoloženja ili tipova karaktera koja možete koristiti su samouvjerenost, samodopadnost, arogancija, depresija, napetost, opuštenost, agresivnost, uspješnost, taština, dosadnjaković, neposluško, atletičar pun snage, narcis, neodlučan, okupiran, nadmen. Treba izbjegavati pretjerivanje." (Scher, Verrall, 2005, str. 32).

Ovu vježbu nismo mogli odraditi u krugu radi novonastale epidemiološke situacije, te smo ju napravili uz potreban razmak. Smatram da je ova vježba bila vrlo važna za daljnji nastanak predstave jer su kroz tu vježbu učenici osvijestili, uvidjeti i istraživati emocije. Shvatili su da kada glumimo nije potrebno uvijek izreći svoje misli ili osjećaje, već ih je dovoljno pokazati mimikom lica, držanjem ili pokretom tijela. Vježba je također odgovarala načinu rada na koji sam radila jer sam imala veći broj učenika, a vremena ne tako puno, te sam ovom vježbom mogla uključiti sve učenike, polaznike dramske skupine, u isto vrijeme.

Gruda (Prilog 4)

"Ovo je veseo završetak sata za bilo koju dob. Izaberite dobru plesnu glazbu s top – ljestvice (djeca će obično donijeti svoju). Netko započinje ples s partnerom, a zatim se na znak (možete koristiti čegrtaljku, zviždaljku, zvono ili viknuti "promjena") izmjenjuju, svaki od njih birajući novog partnera i nastavljaju plesati sve do nove promjene. Eventualno možete najaviti i "Svi plešu." da nitko ne bi izvisio." (Scher, Verrall, 2005, str. 54).

Nakon što sam prvi put pokazala dramsku vježbu Gruda učenicima, svaki sljedeći sat su ispitivali možemo li ponoviti vježbu. Smatram da je vježba odlična za završetak sata jer nakon dobro odrađenog posla učenici su se zasluženo dobro zabavili.

Gore – dolje – smrzni (Prilog 5)

”Dječaci i djevojčice trče u krug dok voditelj ne kaže ”smrzni”. Tada svi moraju stati mirno poput kipova. Cilj je igre biti što je moguće mirniji. Svatko tko se pomakne, ispada i ide na svoje mjesto. Na uputu ”kreni” razred trči po prostoriji dok učitelj ne kaže ”gore”. Svi moraju stati mirno s rukama podignutim u zrak. Svatko tko se pomakne, ispada. I tako se igra nastavlja. Ako učitelj kaže ”dolje”, svi padaju na tlo, ”glava” znači ruke na glavu, ”ramena” znači ruke na ramena, ”okreni” je uputa da se svi okrenu i stanu mirno (što znači da će na znak ”kreni” svi trčati u suprotnom smjeru), ”jedna noga” znači da svi moraju stajati mirno s jednom nogom u zraku. Kako igra napreduje, suđenje mora postojati sve strože. Svatko tko pomakne i najmanji djelić, ispada (naravno, dopušteno je treptati i disati). Ispadaju i ako slijede krivu uputu, prestanu trčati, trče u suprotnom smjeru, reagiraju presporo, pričaju ili se smiju. Pobjednik dobiva zlatnu medalju.” (Scher, Verrall, 2005, str. 32).

Ovom igrom učenici vježbaju koncentraciju jer je potrebno koncentrirati se kako bi pratili nazive i njihovo značenje i kako se ne bi smijali. Prvi put je igra trajala kratko jer učenici nisu bili dovoljno koncentrirani, bilo im je zanimljivo, smiješno te su u kratkom vremenu svi ispali iz igre. Ponovljena vježba je bila uspješnija.

Aktivna koncentracija (Prilog 6)

”Krug se razbija i svaki član grupe nalazi partnera. Neka istovremeno razgovaraju međusobno. Važno je da se usredotoče na dvije stvari: na ono što govore partneru i na ono što je partner govorio njima. Svako malo ih ”smrznite” i provjerite metodom slučajnog odabira: ”Paula, o čemu ti Ivan govori?” ”Ivane, o čemu ti je Paula govorila?” neka zamijene partnere i nastave s vježbom, ali ovaj put neka pjevaju jedni drugima, recimo, ”Bratec Martin” ili ”Zeko i Potočić” ili svatko pjesmu po svom izboru. Izdvojite jedan od parova. Svatko mora pjevati svoju pjesmu

istovremeno s drugima, punim glasom, i nikako ne smije prekinuti koncentraciju smijanjem.” (Scher, Verrall, 2005, str. 112).

Vježbom Aktivna koncentracija učenici su vježbali upravo koncentraciju. Smatram da je vježba bitna za daljnji nastavak nastanka predstave jer kad si glumac potrebno je znati iza koga ili koje rečenice ulaziš na scenu i izgovaraš, igraš svoj dio.

Nogometni vratar

”Ovo je dobra pantomima karaktera koja se može izvoditi individualno ili s cijelom grupom. Nogometni vratar stoji na vratnicama i pantomimski pokazuje svoje reakcije na tijek igre. Dosadno mu je, jer se cijela igra odvija na drugom kraju igrališta. Njegova momčad postigla je pogodak. Netko je iz gomile nešto bacio. Spreman za udarac iz kuta, viče (pantomimski, tj. Bez glasa) na braniče. Uhvatio ju je. Skače za visokom loptom, ali je u skoku nad njim načinjen prekršaj. Protivnici su ostvarili pogodak. Viče (pantomimski) i okrivljuje obranu. Uzima loptu iz mreže.” (Scher, Verrall, 2005, str. 65).

Vježba je bila vrlo zanimljiva učenicima, dječacima i djevojčicama. Njome su učenici vježbali kako pokazati svoje reakcije a da ne upotrebljavaju riječi odnosno rečenice. Također vježbu smo kasnije upotrijebili i prilikom izgovaranja monologa, podsjetila sam učenike da se prisjete kako su to pokazivali svoje reakcije licem i tijelom te da to primjene i sada kada izgovaraju tekst, umjesto da nepomično stoje na mjestu.

Trčanje uokolo

”Djeca zauzimaju mjesto u prostoru i kad učitelj kaže ”kreni”, trče prostorom bez sudaranja. Na ”smrzni” stanu potpuno mirno. Vježba se ponavlja, ali ovaj put na riječ ”kreni” trče unatrag, ponovno bez sudaranja. Ovo je odlično zagrijavanje na početku sata za bilo koju dob.” (Scher, Verrall, 2005, str. 52).

Kao što i sami autori kažu, vježba je odlična za zagrijavanje na početku sata. Uvijek je na početku sata potrebno učenicima dopustiti izbacivanje viška energije kako bi se mogli koncentrirati na daljnji tijek sata.

Intonacija

”Da biste istraživali različite intonacije, poslužite se jednostavnim riječima ”da”, ”ne” ili ”oh”, vježbajući individualno ili s cijelom grupom. Na primjer, u parovima improvizirajte prizor služeći se samo tim trima riječima, stvarajući dramsku situaciju samo promjenom intonacije glasa. Možete također oblikovati situaciju u kojoj jedna osoba razgovara telefonom s izmišljenom osobom služeći se opet samo tim trima riječima izgovorenima u različitim modulacijama glasa. Možete ubaciti modulacije koje izazivaju bijes, oduševljenje, dosadu, strah, iznenađenje itd. Podijelite grupu u parove i zamolite ih da međusobno razgovaraju služeći se samo besmislenim riječima, brojevima, imenima, bojama ili slovima abecede, dajući samo intonacijom i glasovnim modulacijama značenje svom govoru.” (Scher, Verrall, 2005, str. 115).

Uvijek postoje učenici koji su malo povučeniji i samim time i tiši od drugih. Dramskom igrom Intonacija su tiši učenici uspjeli postati glasniji, uz ostale učenike kojima nije problem glasnoća govora, opustili su se i raznim intonacijama izgovarali jednostavne riječi.

Marširanje

”Ovo je vrlo jednostavno i omiljeno u mlađoj dobi. Izaberite vođu koji započinje živahan marš uz odgovarajuću glazbu. U svakom krugu on izabire još dvoje ili troje djece da ga slijedi po principu svi kao prvi sve dok mu se ne priključe sva djeca jedno iza drugog, mašući rukama, s uzdignutim glavama i stupajući poput mažoretkinja. Vođa može marširati i marš unatrag ili po uzorku slova S po cijelom prostoru sve dok glazba ne prestane.” (Scher, Verrall, 2005, str. 54).

Ovom dramskom igrom učenici se uče jedinstvu odnosno zajedništvu. Vježba je bila bitna za predstavu jer u predstavi postoje scene u kojima učenici igraju zajedno kao jedan. Moraju pratiti učenika do sebe, ne brzati, ne usporavati već se prilagođavati.

Mentalna koncentracija

”Ova vježba može se upotrijebiti na početku dramskog sata ili u bilo koje vrijeme kada je potrebno postići umirujuću atmosferu. Grupa stane u krug i po učiteljevoj uputi svi zatvore oči. Jasnim, tihim glasom učitelj započinje: ”Riječ koncentracija ili usredotočenje znači usmjeravanje misli na nešto i ako se usredotočite na ono što radite, bilo da je to drama, nogomet, ili učenje, učinit ćete to puno bolje nego ako pola pozornosti posvetite tomu, a pola onomu što ćete večeras gledati na televiziji.” Zastanite dok se svi ne koncentriraju. ”Sada se usredotočite na sve zvukove izvan sobe!” Pauza. ”A sada se usredotočite na sve zvukove u sobi!” Pauza. ”Otvorite oči!”. (Scher, Verrall, 2005, str. 112).

Vježbu Mentalna koncentracija sam iskoristila više puta, ponekad na početku, a ponekad u sredini sata, kako je kada bilo potrebno.

Noge plešu

”Ovo je slično igri ruke plešu, samo što se umjesto ruku koriste noge, pa stoga nema velike raznolikosti u mogućim pokretima. Za početak djeca mogu leći na leđa s nogama u zraku i pokretati ih u jednostavnom sporom ritmu, zatim voziti bicikl, škarice naprijed, natrag i sa strane. Ovo se može ponoviti nekoliko puta, polako i brzo. Djeca mogu izvoditi i vlastite improvizirane pokrete uz laganu, ritmičku glazbu”. (Scher, Verrall, 2005, str. 57).

Uz ovu vježbu učenici se opuštaju i oslobađaju pokrete. Smatram da im je možda lakše krenuti s improviziranim pokretima ako su oni na podu, imaju neku sigurnost, neku podlogu od koje se postupno, polako odvajaju i oslobađaju.

3.2. *Struktura skupno osmišljenog teksta / predstave*

Svaka dramska igra je učenicima pomogla da pokažu ono što su zamislili i da izgovore tekst koji su htjeli, a koji je odgovarao situaciji. Na prvom satu dramske skupine, nakon svih postavljenih pravila i objašnjavanja pojmova, nije nam ostalo baš puno vremena, te sam odlučila učenike postaviti da sjede na podu i pitati ih jedno pitanje. Pitanje je glasilo: Koliko puta ste čuli od roditelja, baka i djedova, rodbine, starijih od sebe, rečenicu "E da je meni biti tvojih godina ponovno. Ni brige, ni pameti, samo igra i škola na pameti." ? Učenici su reagirali smijehom, svi u isto vrijeme, i odgovaranjem, svaki posebno: "Čuo sam to sto puta", "Svaki dan im to kažu bake i djedovi", "Mama mi to često kaže", "Tata kaže da bi se on vratio odmah u moje godine"... Ovu rečenicu, odnosno ovo pitanje sam postavila namjerno jer sam htjela čuti roditeljsko mišljenje kroz učenike. Smatram kada bih pitala starije od sebe što misle o rečenici, da bi se većina složila s tvrdnjom kako je ta rečenica točna. No je li točno, je li zaista istina da je učenicima na pameti samo igra i škola i da nemaju nikakvih briga? Ne bih rekla. Odrasli često nisu svjesni da njihovi postupci itekako utječu na dijete. Upravo ta rečenica je započela proces stvaranja predstave. Na drugom satu sam učenicima rekla neka razmisle u tišini, svaki za sebe, što to vole, a što ne vole. Odgovara je bilo raznih, na prvu čak i smiješnih jer su govorili površno. Nakon što su završili sa smijanjem rekla sam im neka razmisle za idući put što je to što oni vole, a što je to što ne vole i neka razmisle o razlozima. Na idućem satu sam dobila dublje odgovore, većinom su to bili odgovori vezani za nešto osobno, većinom vole ono što im na neki način i nedostaje, a pod time mislim na provođenje vremena s obitelji i prijateljima, druženju s mamom i tatom, braćom i sestrama. Što se tiče odgovora na pitanje što to ne vole, većinom su odgovori bili vezani za nešto što ih muči, što im smeta, nešto čega se boje... Na temelju toga što vole i što ne vole, nastajale su improvizacije. Učenici su, najčešće u parovima, izvodili improvizirane dramske situacije u kojima su glumili, prikazivali situacije iz svakodnevnoga života. Putem improvizacije nastao je skupno osmišljen tekst za predstavu koji je naveden u nastavku. Na svakom satu učenici su uz moju i uz pomoć drugih učenika proširivali svoje monologe koji su bili vezani uz improvizaciju. Kada su već znali dvije do tri rečenice, dogovorili smo se da mi svatko pošalje elektroničkom poštom svoje rečenice, netko više, netko manje, kako bi ih

imali na jednom mjestu. Rečenice sam prepisala, isprintala te ih nosila na sate dramske skupine. Svakim susretom, kako su se rečenice nadograđivale, zapisivala sam ih te na kraju konačnu verziju cijele predstave napisala u dokument koji sam elektroničkom poštom poslala učenicima kako bi uvijek mogli pogledati kada je na redu njihova scena, iza i ispred koga su oni na sceni te kojim redom izgovaraju svoj tekst. Tekst, odnosno scenarij, nam je bio potreban na probama kada smo uvježbavali predstavu od početka do kraja. Ako bi netko od učenika zaboravio svoj tekst ili bi se zabunio prilikom izgovora ili izlaska na scenu, scenarij je uvijek bio tu da pogledaju što im treba. U nastavku je naveden skupno osmišljen tekst za predstavu *"Mi djeca"*.

3.2.1.1 *Skupno osmišljen tekst*

Dora Borecki

MI DJECA

(Skupno osmišljen tekst, predstava „Mi djeca“ u XXI prizora)

Popis likova:

Patricija, *učenica, 10 godina*

Nikolina, *učenica, 10 godina*

Gabrijel, *učenik, 10 godina*

Manuela, *učenica, 10 godina*

Lana, *učenica, 10 godina*

Ema, *učenica, 10 godina*

Gabriela G., učenica, 10 godina

Monika, učenica, 10 godina

Mihaela, učenica, 10 godina

Gabriela Š., učenica, 11 godina

Marta, učenica, 10 godina

Ivan, učenik, 10 godina

Luka, učenik, 10 godina

Ivana, učenica, 10 godina

PRVA SCENA

Na sceni se nalaze stolci, svjetlo je ugašeno. Počinje svirati glazba (glazba broj 1) uz koju je snimljen monolog.

JAKOV (off): Mi djeca. Uvijek u potrazi, za nekim ili nečim ili oboje. Tražimo odgovore na razna pitanja. Primjećujemo sve oko sebe, ono lijepo i ono ne tako lijepo. Volimo, ne volimo i želimo. Uvijek u potrazi.

Svjetla se pale i poigravaju po sceni. Na određeni zvuk glazbe svjetla staju s poigravanjem i upaljena su, učenici hodajući ulaze na scenu s obje strane (lijevo i desno iz "ulica"), hodaju u tišini i traže (promatraju rekvizite/stolce) svoje mjesto. Glazba staje, učenici stoje pokraj svog mjesta (stolca) te redom izgovaraju svoje ime i godine, nakon što ih izgovore sjedaju na svoje mjesto (zauzimaju određenu pozu).

PATRICIJA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Patricija, 10 godina

NIKOLINA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Nikolina, 10 godina

GABRIEL: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Gabrijel, 10 godina

MANUELA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Manuela, 10 godina.

LANA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Lana, 10 godina.

EMA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Ema, 10 godina.

GABRIELA G.: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Gabriela, 10 godina.

MONIKA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Monika, 10 godina.

MIHAELA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Mihaela, 10 godina.

GABRIELA Š.: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Gabriela, 11 godina.

MARTA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Marta, 10 godina.

IVAN: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Ivan, 10 godina.

LUKA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Luka, 10 godina.

IVANA: *(Izgovara tekst te sjeda u određenoj pozi na stolac)* Ivana, 10 godina.

DRUGA SCENA

Učenici sjede na stolcima na pozornici, na zvuk glazbe (Glazba broj 2) učenici mijenjaju poze. Prvi zvuk - učenici mijenjaju prvu pozu drugom, drugi zvuk - učenici drugu pozu mijenjaju prvom (početnom) pozom. Npr. učenik sjedi na stolcu prekrivenih nogu, na prvi zvuk noge spušta na pod pod kutem od 90 stupnjeva, a na drugi zvuk vraća se u početnu pozu, odnosno podiže noge na stolac i prekriži ih.

Učenici sjedeći na stolcima izgovaraju rečenice volim i ne volim istim redom kao i imena.

PATRICIJA: Volim svoju obitelj, ne volim loše vrijeme.

NIKOLINA: Volim obitelj i prijatelje, ne volim neprijatelje i mržnju.

GABRIEL: Volim čokoladne muffine, ne volim neprijatelje.

MANUELA: Volim svoju obitelj, ne volim loše vrijeme.

LANA: Volim igrati društvene igre sa svojom obitelji, ne volim kada je netko tužan

EMA: Volim svoje prijatelje činiti sretnima, ne volim kada su tužni.

GABRIELA G.: Volim se družiti s prijateljima, ne volim kukce.

MONIKA: Volim prirodu, ne volim zle ljude.

MIHAELA: Volim svoju obitelj, ne volim neprijatelje.

GABRIELA Š: Volim pse, ne volim mačke.

MARTA: Volim svoju obitelj, ne volim maske.

IVAN: Volim životinje, ne volim tugu.

LUKA: Volim obitelj, ne volim neprijatelje.

IVANA: Volim svoju obitelj, ne volim zvuk kukaca.

Počinje glazba (Glazba broj 2), učenici izlaze sa scene lijevo i desno u "ulice" i iznose stolce sa sobom. Scena je prazna. Glazba prestaje, svjetlo se gasi.

TREĆA SCENA

Svjetlo se pali, na scenu izlaze Ivana i Luka s lijeve strane. Ivana izlazi prva, nedugo nakon nje izlazi Luka.

IVANA (*Nalazi se sama u sobi, pjeva i pleše*)

LUKA (*Ušuljava se u Ivaninu sobu i govori podrugljivim glasom*): Ivana, Ivana, iza tebe je bubaa!

IVANA (*Gleda u Luku, ne okrećući se*): Nije, ne pričaj gluposti!

LUKA Je, jeee iza tebe je velika bubaaa!

IVANA (*Okreće se oko sebe, traži bubu*): Nema je!

LUKA: (*Drži zamišljenu bubu u rukama*): Evo je, evo je bzzzzzzzzzz.

Luka počinje trčati za Ivanom, a Ivana pokušava pobjeći vrišteći. Izlaze sa scene u lijevu "ulicu". Svjetlo se gasi.

ČETVRTA SCENA

Svjetlo se pali, na pozornicu u isto vrijeme izlaze Gabriela G. i Ema s desne strane.

GABRIELA G.: Danas u školi mi je bilo baš lijepo.

EMA (*Sagne se i uzima zamišljenog kukca s poda te ga pokazuje Gabrieli*): Gabi, vidi što imam, gle kako je lijep kukac!

GABRIELA G. (*Izmiče se od Eme, vičući govori*): Makni to od mene, molim te!!!

EMA: Dobro, dobro, evo maknula sam ga, a zašto se ti toliko bojiš kukaca?

GABRIELA G.: Jednom je moj tata završio u bolnici radi kukaca i bilo me je jako strah...

Pričajući izlaze s pozornice desno u "ulicu". Svjetlo se gasi.

PETA SCENA

Svjetlo se pali, na pozornicu izlaze Lana s lijeve strane i Ema s desne strane. Hodaju iz škole prema kući.

EMA (*Hoda po pozornici tužna*).

LANA (*prilazi Emi*): Hej Ema, idemo doma zajedno? Ema, zašto si tužna?

EMA: Ma pusti me, nije mi ništa. (*Odlazi od Lane*).

LANA: (*Ponovno prilazi Emi*): Ema, molim te, reci mi zašto si tužna? Što je bilo?

EMA: (*Staje, okreće se prema Lani*) Dobila sam jedinicu iz matematike i sada kada dođem doma mama i tata će se sigurno ljutiti i neće me pustiti na igru s prijateljima.

LANA: Ema, nemoj brinuti, svakome se može desiti, ja ću ti pomoći da ju ispraviš!

EMA: Hvala ti, prava si prijateljica!

Ema i Lana se zagrlje i izlaze desno s pozornice.

ŠESTA SCENA

Na pozornicu izlaze s desne strane Patricija i Nikolina, susreću i pozdravljaju Emu i Lanu koje izlaze s pozornice u desnu "ulicu".

PATRICIJA (*Prilazi Nikolini, odguruje ju*): O pa tko nam to ide doma iz škole, je l' to mala bebica?

NIKOLINA (*Odmiče se od Patricije*): Ostavi me!

Zajedno hodaju prema sredini pozornice.

PATRICIJA (*Hoda prema Nikolini*): Ma nemoj, a što ako neću? Rasplakat ćeš se ha?

NIKOLINA (*Odmiče se od Patricije*): Pusti me!

PATRICIJA (*Hoda prema Nikolini*): Što ako neću? Ja sam starijaaa!

Nikolina izlazi s pozornice van trčećim korakom, Patricija hoda za njom. Obje izlaze s pozornice na desnu stranu. Svjetlo se gasi.

SEDMA SCENA

Svjetlo se pali, Marta i Luka zajedno izlaze na pozornicu iz lijeve "ulice", Marta nagurava Luku, Luka hoda unatrag. (Marta i Luka hodaju iz škole prema kući.)

MARTA: Ja sam starija, mogu ti zapovijedati, sad ćeš mi doma pospremiti sobu!

LUKA: Neću, sama ju pospremi!

MARTA: Pospremit ćeš mi sobu kad ti kažem!

LUKA: Reći ću te mami!

MARTA: Samo probaj, pa ćeš vidjeti!

Oboje izlaze s pozornice lijevo u "ulicu". Svjetlo se gasi.

OSMA SCENA

Svjetlo se pali. Mihaela izlazi na pozornicu s lijeve strane, hoda sama od škole do kuće. Susreće Emu i Gabriela koji izlaze na pozornicu iz lijeve "ulice", držeći se za ruke i pričajući.

GABRIEL (*Obraća se Emi, smije se*): Kužiš ja sam njima pokazao tko je glavni... Ajme Ema vidi onu očalinku iz C razreda hahahaha.

EMA: Ajme stvarno, to je ona, 'ajmo!

MIHAELA: Bok društvo, kako ste?

Gabriel dolazi do Mihaele, uzima joj naočale, Ema ju gurne na pod. Izlazi na pozornicu Ivana s lijeve strane te se pridružuje Emi i Gabrielu.

IVANA (*Ruga se Mihaeli*): Hahahaha Mihaela je l' vidiš sad što ha?

MIHAELA: Molim vas, vratite mi naočale, ne vidim bez njih, a to su mi jedine.

Gabriel, Ema i Ivana ismijavaju Mihaelu i ne žele joj vratiti naočale. Na pozornicu izlazi s desne strane Monika, dere se na Gabriela, Emu i Ivanu, pomaže Mihaeli. Nakon Monikinog "Hej!" na pozornicu izlazi Ivan koji pomaže Mihaeli.

MONIKA: Hej! Prestanite! Što to radite jednoj djevojčici, sram vas bilo! (*vraća Mihaeli naočale.*)

Ivan pomaže Mihaeli da se podigne s poda te s njom odlazi s pozornice lijevo u "ulicu".

GABRIEL: (*Unosi se Moniki u lice*) Ma nemoj, a tko to kaže?

Na pozornicu izlaze Gabriela Š. i Manuela (koja glumi psa Taru). Gabriela šeće Taru.

MONIKA: Ja kažem! (*Odguruje Gabriela.*) Reći ću to sve učiteljici.

EMA (*Vuče Gabriela za ruku*): Ma daj, idemo, vidiš da je ova opasna, daj da ne upadnemo u probleme.

Ema i Gabriel izlaze s pozornice desno u "ulicu".

IVANA (*Odguruje Moniku*): Što si ti umišljaš da se postavljaš tako na nas?

MONIKA: Ja sam starija i naučit ću vas što je ispravno!

IVANA: Ma daj hajde bok.

Ivana izlazi s pozornice lijevo u "ulicu".

MONIKA (*Ljutito govori Gabrieli Š.*): Jesi li vidjela kakvi su to zli ljudi?! (*Ostaje stajati na pozornici desno naprijed, prekrivenih ruku, ljutitog lica.*)

Na sredinu pozornice dolaze Gabriela Š. i Manuela (koja glumi psa Taru).

GABRIELA Š. (*Draga Taru po glavi*): Tara ti to nikada nećeš napraviti, ti si dobar pas!
(*Daje Manueli zamišljenu poslasticu, keksić*) Daj šapu!

MANUELA: (*Okreće se oko sebe*).

GABRIELA Š.: Tara okreni se!

MANUELA: (*Daje ruku-šapu*).

GABRIELA Š.: Dobar pas (*Nasmije se*).

Gabriela Š. i Manuela izlaze s pozornice u lijevu "ulicu". Svjetlo se prebacuje na Moniku koja ruku spuštenih uz tijelo izgovara monolog NE VOLIM.

MONIKA: Ne volim zle ljude zato što su zli, umišljeni i jedino misle na sebe, a ne na druge i uvijek samo sebi pokušavaju udovoljiti. Jednom kada sam bila mala vidjela sam jednog gospodina koji baš nije bio dobar i to me preplašilo. Vidjeli ste ovo, a vjerujem da su neki od vas doživjeli nešto slično ovome.

Monika izlazi s pozornice u "ulicu" desno. Svjetlo se gasi.

DEVETA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz lijeve "ulice" izlazi Mihaela i govori monolog NE VOLIM.

MIHAELA: Ne volim neprijatelje jer se često tuku, svađaju i ono meni najgore, ogovaraju druge. Jednom sam imala prijateljicu s kojom se nisam baš u svemu slagala, uvijek sam ja prihvaćala njene ideje, a ona moje nije htjela. Kada sam joj jednog dana rekla da bi htjela da ona prihvati moju ideju, naljutila se na mene i rekla mi da sam zločesta. To me jako povrijedilo.

Mihaela izlazi s pozornice lijevo u "ulicu". Svjetlo se gasi.

DESETA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz desne "ulice" izlazi Gabriel i govori monolog NE VOLIM.

GABRIEL: I mene je povrijedilo kada su jednom mog prijatelja napali veliki dečki. Uzeli su mu naočale i rugali su mu se. To zaista nije bilo lijepo i nije bilo u redu. Ne volim neprijatelje jer čine zlo drugima. Osjećao sam se žalosno radi prijatelja i ljutito radi nepravde.

Gabriel izlazi s pozornice desno u "ulicu". Svjetlo se gasi.

JEDANAESTA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz desne "ulice" izlazi Ema i govori monolog NE VOLIM.

EMA: Ja sam isto žalosna kada su moji prijatelji žalosni. Ne volim kada su moji prijatelji tužni jer sam onda i ja tužna, ne mogu ih utješiti i nasmijati. Imam jednu prijateljicu koja je često tužna, kada god joj pokušam pomoći ona se dere na mene i kaže da ne treba moju pomoć. To me jako rastuži jer bi voljela da je i ona sretna.

Ema izlazi s pozornice desno u "ulicu". Svjetlo se gasi.

DVANAESTA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz desne "ulice" izlazi Gabriela G. i govori monolog NE VOLIM.

GABRIELA G.:Ja sam bila tužna, ali i prestrašena kada je moj tata završio u bolnici. Ne volim kukce jer jednom kada je moj tata kosio travu ose su mu nekako ušle u odijelo i cijelog ga izbole. Zbog toga tata je završio na hitnoj i imao je puno uboda. Mene je baš bilo strah. I prije toga nisam voljela kukce, a nakon toga još ih manje volim.

Gabriela G. izlazi s pozornice desno u "ulicu". Svjetlo se gasi.

TRINAESTA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz desne "ulice" izlazi Patricija i govori monolog NE VOLIM.

PATRICIJA: Nema kukaca kad je loše vrijeme. Ne volim loše vrijeme jer onda ne mogu van u šetnju prirodom, po livadi, a to jako volim. Najgore mi je kada mi moj Fredi donese loptu i želi van na igru, skakuće, maše repom, a ja znam da to nije moguće jer je vani na primjer kiša.

Patricija izlazi s pozornice desno u "ulicu". Svjetlo se gasi.

ČETRINAESTA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz lijeve "ulice" izlazi Marta i govori monolog NE VOLIM.

MARTA: Loše vrijeme, loše vrijeme, e kada bi mi to bio najveći problem... Ne volim maske zato što od kad ih moramo nositi ne mogu udisati svježi zrak. Znoji mi se lice od njih, sve me svrbi i baš me živciraju. Zanimljivo je jer imam maske s puno uzoraka, neke su baš lijepe, ali ipak, ne volim ih.

Marta izlazi s pozornice lijevo u "ulicu". Svjetlo se gasi.

PETNAESTA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz lijeve "ulice" izlazi Ivan i govori monolog NE VOLIM.

IVAN: Ne volim tugu, a pogotovo ne volim kada je moja mama tužna. Jednoga dana sam vidio da je moja mama tužna i mislio sam da sam ja kriv, ali onda mi je rekla da nisam ništa krivo učinio nego je njena najdraža životinja uginula. Mamu sam razveselio igranjem društvene igre.

Ivan izlazi s pozornice lijevo u "ulicu". Svjetlo se gasi.

ŠESNAESTA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu iz lijeve "ulice" izlaze Mihaela i Lana, sjedaju na sredinu pozornice u krug.

LANA: Hej Mihaela čega ćemo se sada igrati?

MIHAELA: Hmm, mogle bi igrati igru Čovječe ne ljuti se!

LANA: Može, super ideja!

Iz lijeve "ulice" na pozornicu izlazi Ivana, sjeda pokraj Lane i Mihaele.

IVANA: Bok cure, mogu se igrati s vama?

LANA: Naravno!

Iz desne "ulice" na pozornicu izlaze Patricija i Nikolina, zajedno, sjedaju u krug pokraj Lana, Mihaele i Ivane.

PATRICIJA i NIKOLINA: Možemo i mi s vama?

LANA, MIHAELA i IVANA: Da, možete!

Na pozornicu izlaze Manuela iz desne i Luka iz lijeve "ulice", sjedaju u krug, Manuela između Nikoline i Lane, a Luka između Mihaele i Ivane.

MANUELA: Evo i mene!

LUKA: I ja bih s vama!

Redom sjede u krugu, s lijeva na desno: Mihaela, Lana, Manuela, Nikolina, Patricija, Ivana, Luka.

Svi u krugu igraju zamišljenu igru Čovječe ne ljuti se, koriste zamišljenu kocku i pijune. Igra traje cijelo vrijeme u pozadini.

LANA: Tko će biti prvi?

MANUELA: Ja bih bila crveni.

PATRICIJA: Toooo, dobila sam šest!

Lana se ustaje i dok u pozadini traje igra, učenici su potpuno tiho te pantomimom pokazuju kako se igraju, izgovara monolog VOLIM.

LANA: Volim igrati društvene igre sa svojom obitelji. Ponekad mi se smiju zato jer gubim, ali na kraju sve bude u redu. Igra u kojoj skoro svaki put izgubim zove se Čovječe ne ljuti se, no moja braća i sestre zato pobijede, bolje išta nego ništa. I zapamtite, čovječe ne ljuti se!

Lana sjeda nazad na svoje mjesto i nastavlja igrati igru.

IVANA: Sada je moj red. Daj mi kocku.

Patricija se okreće licem prema publici i dok u pozadini traje igra, učenici su potpuno tiho te pantomimom pokazuju kako se igraju, izgovara monolog VOLIM.

PATRICIJA: Volim svoju obitelj jer me uvijek oraspolože. Ima dana kad sam tužna, moja obitelj to primijeti i pokuša napraviti sve kako bih se oraspoložila, najviše volim kada me zagrlje i pričaju sa mnom, pa im mogu reći razlog zašto sam tužna. Na kraju razgovora me ohrabre i kažu da će uvijek biti tu kada ih zatrebam.

NIKOLINA (*Zagrli Patriciju*): Hajde, sada je tvoj red.

Patricija se okreće licem prema sredini kruga, nastavlja igrati igru.

MANUELA: Još mi malo nedostaje da uđem u kućicu.

Ivana se okreće licem prema publici i dok u pozadini traje igra, učenici su potpuno tiho te pantomimom pokazuju kako se igraju, izgovara monolog VOLIM.

IVANA: Volim svoju obitelj jer i ona voli mene. Moja obitelj je puna emocija. Iako idem u 4. razred tata me i dalje svaki dan prati do škole, volim kada to vrijeme šetajući do škole provedemo pričajući. Roditelji i sestra mi pomažu kada negdje zapnem. Kada dođem iz škole najdraže mi je kada igramo igru.... mmm...

LUKA (*Okreće se prema Ivani*): Čovječe ne ljuti se!

Ivana se okreće licem prema sredini kruga i nastavlja igrati igru.

PATRICIJA: Napokon sam dobila šest, jes!

Manuela se ustaje i dok u pozadini traje igra, učenici su potpuno tiho te pantomimom pokazuju kako se igraju, izgovara monolog VOLIM.

MANUELA: Volim svoju obitelj jer mi pomažu i brinu se o meni. Volim sa svojim tatom igrati Čovječe ne ljuti se jer ga uvijek pobijedim. Jest da me ponekad mlađi brat živcira (*raširi ruke, slegne ramenima*), ali ga volim.

Manuela sjeda nazad na svoje mjesto i nastavlja igrati igru.

MANUELA: Je li netko ušao u kućicu?

LUKA: Nije još nitko.

Nikolina se ustaje i dok u pozadini traje igra, učenici su potpuno tiho te pantomim

om pokazuju kako se igraju, izgovara monolog VOLIM.

NIKOLINA: Volim obitelj jer se družimo, igramo, vježbamo, trčimo, pjevamo. Svaki dan mami pomažem u kuhinji oko pripremanja ukusnih obroka.

Iz desne "ulice" na scenu izlazi Gabriel, noseći zamišljene kolače (muffine), hoda jako brzo, popikne se preko svoje noge i zamišljeni kolači mu padnu na igru Čovječe ne ljuti se.

GABRIEL: Upsss (*pažljivo pogledava prijatelje u krugu kojima je uništio igru kolačima*).

NIKOLINA (Okreće se prema krugu): Pa što je sada ovo?

IVANA (*Pogleda Gabriela*): A daj, sada si nam uništio igru!

MANUELA: Sad neću znati jesam li mogla sve pobijediti!

PATRICIJA (*Uzima igru, kocku i pijune sa sobom*): Ništa više od igre...

Učenici se ljutito ustaju iz kruga, izlaze sa scene s mjesta s kojeg su došli, svatko u svoju "ulicu".

SEDAMNAESTA SCENA

Gabriel stoji na sredini pozornice, pogleda u pod, na mjesto gdje su mu ispali muffini, govori monolog VOLIM.

GABRIEL: A ja baš volim čokoladne muffine. Volim čokoladne muffine jer su jako ukusni, najdraže mi je kada ih jedem a čokolada je otopljena. Najdraže mi je kada pečem muffine sa svojom sestrom jer nam uvijek dobro ispadnu, ali ne ovako. (*Rukom pokazuje na muffine na podu.*)

Gabriel izlazi s pozornice u desnu "ulicu". Svjetlo se gasi.

OSAMNAESTA SCENA

Marta izlazi na pozornicu iz lijeve "ulice", dolazi na sredinu pozornicu, staje u prosipane muffine na podu.

MARTA: Ha?

Svjetlo se pali.

MARTA (*Diže nogu s kojom je ugasila u muffine*): Tko je ugasio svjetlo? Ih... (*Pogledava prema podignutoj nozi*). Volim svoju obitelj jer mi pomaže oko svega i jer me podržava. Najveća podrška mi je majka. Na početku godine kada je učiteljica birala učenike za dodatnu nastavu iz matematike mene nije odabrala iako sam se ja javila. Bila sam malo tužna te sam ispričala mami što je bilo. Mama je odlučila da će pitati učiteljicu još jednom mogu li ja ipak ići na dodatnu nastavu iz matematike. Učiteljica se predomislila i na kraju sam bila najbolja na dodatnoj nastavi. Mama mi je jako pomogla i baš sam bila sretna.

Marta izlazi s pozornice skakući na jednoj nozi, onoj s kojom nije stala u muffine, lijevo u "ulicu". Svjetlo se gasi.

DEVETNAESTA SCENA

Svjetlo se pali, iz lijeve "ulice" na sredinu pozornice izlazi Mihaela i govori svoj monolog VOLIM.

MIHAELA: Volim svoju obitelj jer i ona voli mene, najviše volim to što me roditelji podržavaju i ohrabruju. Inače volim hrvatski jezik i volim čitati. Najdraže mi je čitati zanimljive priče. Jednom sam saznala za natjecanje u čitanju priča i htjela sam se prijaviti ali nisam baš bila hrabra. Rekla sam mami za ideju, ona se složila i rekla mi kako će mi pomoći u snimanju. Odabrale smo knjigu koja se zove Ono čarobno oko nas, a priča koju

sam pročitala se zove Čarobni oblak. Snimale smo vani ispred kuće, ispod kišobrana. Bilo je vrlo zanimljivo i zabavno.

Iz desne "ulice" na scenu izlazi Monika, obraća se Mihaeli.

MONIKA: Je li stvarno padala kiša?

MIHAELA: Nije, glumila sam da pada.

Mihaela izlazi s pozornice u lijevu "ulicu", Monika dolazi na sredinu pozornice te izgovara svoj monolog VOLIM.

MONIKA: Volim prirodu jer ima mirisan i svjež zrak. Volim kada se nešto lijepo zbiva u njoj, na primjer kada nešto cvjeta. Kada sam bila mala vidjela sam drvo trešnje kako cvjeta i lista. Volim vrijeme provoditi u prirodi.

Iz desne "ulice" na scenu izlazi Gabriela G., obraća se Moniki.

GABRIELA G.: I ja volim vrijeme provoditi u prirodi s prijateljicom koja voli istraživati sve i svašta, kad god se družimo naučim od nje nešto novo i zanimljivo. Isto tako mi je puno bolje družiti se s prijateljima, nego čuvati dosadnu mlađu sestru.

MONIKA: Znam, razumijem te i ja imam mlađeg brata.

Gabriela G. i Monika zajedno izlaze sa scene u desnu "ulicu". Svjetlo se gasi.

DVADESETA SCENA

Svjetlo se pali. Na pozornicu izlazi Ivan iz lijeve "ulice", govori svoj monolog VOLIM.

IVAN: I ja volim biti u prirodi sa svojim životinjama. Volim životinje jer me čine sretnim i imam ih puno kod kuće. Imam psa Riu s kojim se igram i trčim.

Na scenu izlazi Gabriela Š. iz lijeve "ulice", obraća se Ivanu.

GABRIELA Š.: E i ja isto volim pse, ideš sa mnom šetati Taru?

IVAN: Može!

Ivan i Gabriela Š. zajedno trčećim korakom izlaze sa scene u lijevu "ulicu". Svjetlo se gasi.

DVADESET I PRVA SCENA

Svjetlo je ugašeno, počinje glazba (Glazba broj 2). Učenici izlaze iz "ulica" lijevo i desno, u isto vrijeme, staju na mjesto gdje su stajali njihovi stolci na počeku predstave. Nakon što glazba završi, učenici redom, kao na početku, govore rečenice ŽELIM.

PATRICIJA: Želim provoditi više vremena sa svojom obitelji, želim da imamo više slobodnog vremena kojeg bi proveli zajedno smijući se i igrajući društvene igre.

NIKOLINA: Želim više vremena provoditi sa sestrama i bratom.

GABRIJEL: Želim da svi ljudi budu dobri jedni prema drugima, tako bi svi bili sretni. E da, i želim raditi muffine svaki dan.

MANUELA: Želim više vremena provoditi s obitelji i želim više puta pobijediti tatu u igri.

LANA: Želim ljude činiti sretnima jer im tako pomažem i na kraju i ja budem sretna.

EMA: Želim da tuga nestane jer bi tada svi moji prijatelji bili sretni i nitko se ne bi derao na mene.

GABRIELA G.: Želim se više družiti s prijateljicom koja istražuje. Želim naučiti više zanimljivih stvari od nje.

MONIKA: Želim odrasti da mogu glasati i birati vlast.

MIHAELA: Želim da se moja obitelj nikada ne razdvoji. Želim da svi budu prijatelji i da se dobro provode.

GABRIELA Š.: Želim se zauvijek igrati s pesekima, dobiti ih puno. Želim da više nikada ne dobijem mačku.

MARTA: Želim da zauvijek skinemo maske.

IVAN: Želim da ima manje tužne, a više sretno djece.

LUKA: Želim narasti!

IVANA: Želim se više družiti sa svojom obitelji, želim da roditelji imaju više slobodnog vremena za igranje društvenih igara sa mnom i mojoj sestrom.

Nakon što Ivana izgovori ŽELIM, učenici svi u isti glas izgovaraju svoje ŽELIM rečenice. U određeno vrijeme počinje glazba (glazba broj 3, koja je ista kao i ona na početku, ali bez snimljenog monologa), na pojavu glazbe učenici staju s govorom, stoje mirno na svojim mjestima. Glazba završava, učenici napuštaju pozornicu, izlaze sa scene u lijeve i desne "ulice". Scena je prazna, svjetlo je ugašeno. Počinje glazba sa snimljenim monologom koji izgovara učenik Jakov.

JAKOV (off): Mi djeca. Uvijek u potrazi, za nekim ili nečim ili oboje. Tražimo odgovore na razna pitanja. Primjećujemo sve oko sebe, ono lijepo i ono ne tako lijepo. Volimo, ne volimo i želimo. Uvijek u potrazi.

Nakon što završi govor dječaka Jakova, glazba nastavlja svirati, kada se čuje glazbena oznaka crescendo učenici ulaze na scenu i naklanjaju se.

KRAJ

Nakon što je tekst bio gotov, napisan i naučen od strane učenika, trebalo je riješiti režijska pitanja i predstavu je trebalo uvježbavati kako bi bila spremna za izvedbu. Samim improvizacijama neka režijska pitanja su bila riješena, no većina nije, stoga sam uz učeničke prijedloge u hodu režirala predstavu, kasnije ih uvodila. Probavali smo više puta te odlučili zajedno što je i kako najbolje odglumiti, odnosno kako je najbolje riješiti pitanje režije. Najprije smo predstavu uvježbavali u učionici, a kasnije smo imali par proba u dvorani Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Lupoglavu (DVD Lupoglav), u blizini škole, odnosno imali smo pozornicu na korištenje. U predstavi se pojavlju i glazba koju sam pronašla na Internetu, pronašla sam više vrsta, te sam u dogovoru s učenicima odlučila koja vrsta glazbe najbolje odgovara uz određeni dio predstave. Predstavu smo uvježbavali dio po dio. Najprije smo odredili tko gdje stoji i red kojim izgovaraju svoje rečenice, te red po kojem glume na pozornici, odnosno izlaze na scenu. Kada smo uvježbali početak, bili smo spremni prijeći na sredinu i potom na kraj predstave. Kada smo došli do kraja predstave, bili smo spremni uvježbavati predstavu od početka do kraja uz minimale prekide.

3.1.1. Evaluacija predstave

“Nemamo objektivnih kriterija prema kojima bismo mogli mjeriti umjetnost. Elliott Eisner to je ilustrirao sljedećim primjerom: ako studentima predstavljate identičan matematički zadatak, njihova će rješenja biti identična ili gotovo identična, dok ako studentima predstavljate identičan zadatak koji treba izvršiti pomoću određene umjetničke forme, bilo da se radi o glazbi, plastičnoj umjetnosti, drami ili literaturi, vjerojatno će doći do različitih rješenja, koja će biti prikladna i ispravna. Budući da ne postoje objektivni i konačni kriteriji, naša se prosudba umjetničkog djela ne oslanja na postavljeni standard već na privlačnu vrstu racionalizacije koja traži podudaranje između oblika, funkcije i izloženog sadržaja. Ne možemo primijeniti niti jedan skup pravila za pristup ishodu umjetničkog čina. Procjena ishoda u pogledu dječjeg kazališta stoga je u osnovi subjektivna. Međutim, i dalje bi trebao zadovoljiti kriterij podudaranja oblika, tj. upotrebu teorijskog znaka i značenja, tj. značaj izveden iz znaka i shvaćen od strane publike djece. Ova mjera još uvijek ne uzima u obzir emocije koje se od kazališne predstave očekuje ili stupanj užitka koji izaziva, što je krajnji cilj svake izvedbe.” (Schonmann, 2006, str. 119).

Kao što je i navedeno, kod evaluacije predstave nisam koristila određene objektivne kriterije, već se procjena bazirala na subjektivnom doživljaju publike, u ovom slučaju učenika četvrtog razreda. Učenici su također kod evaluacije govorili i o kriterijima podudaranja oblika, upotrebi teorijskog znaka i značenja, što znači da su govorili kako su shvatili predstavu kao publika.

Kada govorimo o postavljanju standarda, Yurka (1959.) govori kako je vrlo lako postaviti standarde i navodi test:

”Ako mi možete odgovoriti u nekoliko rečenica bez navođenja imena ili opisivanja znakova i ako vaših nekoliko rečenica čini jasnu, razumljivu priču, često ste vidjeli dobru predstavu.” (Schonmann, 2006, str. 121).

Također navodi kako će se tema uvijek pamtili za razliku od radnje i detalja. Iako je to govorila za kazalište općenito, možemo takav primjer pitanja primijeniti i na kazalište za djecu. Pod terminom kazalište za djecu misli se na kazalište u kojem odrasli, profesionalni glumci igraju, glume za djecu. Smatram također da takav primjer pitanja možemo primijeniti i na dječjem kazalištu (kazalištu u kojem igraju djeca), što je slučaj predstave ”Mi djeca”.

Shifra Schonmann provela je istraživanje na Internacionalnom dječjem kazališnom festivalu u Haifi, Israelu u kojem je djeci postavila pitanja na koja su oni mogli odgovoriti sa ”nikada” i ”često”. Pitanja su glasila:

”1. Uživao sam u predstavi; 2. Svidjela mi se gluma; 3. Zaplet me zanimao; 4. Scenografija / scenografija / kostimi bili su prekrasni; 5. Glazba mi je pridonijela užitku.” Postavila im je također i pitanja koja su glasila: ”1. Kad bih mogao razgovarati s jednim od glumaca nakon predstave, odabrao bih _____ i reći mu / joj ...; 2. Ono što me zasmatalo u predstavi je ...; 3. Posebno mi se svidjelo ... 4. Preporučio bih ovu predstavu svojim prijateljima da/ne (zaokruži odgovor).” (Schonmann, 2006, str. 128.)

Prema uzoru na Shifru Schonmann, provela sam sličnu anketu s učenicima iz razreda koji nisu sudjelovali u predstavi nego su je imali prilike vidjeti, činili su publiku. Povratne informacije koje sam dobila od učeničke publike bile su pozitivne što i nije začuđujuće

jer su glumili njihovi prijatelji iz razreda. Svi učenici su napisali da im se predstava svidjela, da su uživali i da bih je preporučili svojim prijateljima. Ono što je bilo izdvojeno kao pozitivno u predstavi je glazba. Većina učenika je napisala kako bi razgovarali poslije predstave s dječakom Gabrielom jer im se njegova scena s prosutim čokoladnim muffinima najviše svidjela odnosno bila im je smiješna. Predstava "Mi djeca" je prvi put odigrana u dvorani DVD-a Lupoglav, na pozornici (*Prilog 7*), ispred kamera Fotografskog studija Time iz Dugog Sela koji nam je snimio predstavu na DVD. Zbog bolje epidemiološke slike predstava je ponovno odigrana, no prvi put ispred publike, u istom prostoru 11.6.2021. godine (*Prilog 8*). Škola je roditelje obavijestila i pozvala na predstavu pozivnicom (*Prilog 9*). Publiku su tvorili roditelji, učenici iz razreda, učitelji, profesori te stručno vodstvo škole. Kratak članak (*Prilog 10*) o odigranoj predstavi izašao je u lokalnim novinama "Dugoselska kronika", čiji link se nalazi u prilogima.

4. ZAKLJUČAK

Dramska pedagogija ima snažan pozitivan utjecaj na razvoj djeteta u ranoj školskoj dobi. No još uvijek dramska pedagogija u Hrvatskoj nije dovoljno zastupljena u razrednoj nastavi i dječjim životima općenito, iako se zadnjih godina stanje popravlja. Dijete je u ranoj školskoj dobi spremno na učenje novog, izražavanje na razne načine i na suradnju. Stoga se drama kao izvannastavna aktivnost pokazala kao izvrstan medij učenja i poučavanja. Drama kao metoda je primjenjiva u svim nastavnim predmetima i pokazala se kao uspješnija od ostalih nastavnih metoda. Dijete kroz dramsku aktivnost doživljava svijet oko sebe i u sebi na drugačiji način, obogaćuje se spoznajno i emocionalno. Rad dramske skupine je drugačiji od rada ostalih skupina jer na dramskoj činimo, glumimo i izgovaramo, te tako učimo. Dijete kroz dramsku skupinu može vidjeti, čuti i razumjeti odgojno – obrazovni sadržaj u skladu sa svojim mogućnostima. Tijekom cijele godine, u ovom slučaju jednog polugodišta, družila sam se s učenicima 4. a razreda kroz tjedne, u početku je bio jedan školski sat, a kasnije se satnica povećavala. Tijekom tih par mjeseci vidjela sam kako dramska pedagogija ima pozitivan utjecaj na razvoj djece. Na kraju godine, drugog polugodišta, primijetila sam promjene kod učenika koji su kroz pohađanje dramske skupine nadvladali strah od javnog nastupa, govora i izražavanja. Proces stvaranja predstave je kompleksan, nimalo lagan zadatak. Potrebno je dobro se pripremiti kao učitelj, kako bi znali pripremiti učenike za izvedbu, pronaći odgovarajuću literaturu koja će pomoći u pripremi svakog nastavnog sata. Uvijek je bolje pripremiti više sadržaja i biti spreman na mijenjanje istog prema situaciji. Kod pokretanja dramske skupine bitno je pružiti šansu svim učenicima i dopustiti im da se izraze na svoj način te ih kasnije usmjeravati. Potrebno je dopustiti učenicima slobodu izražavanja, ne ih kočiti i ne tražiti od njih nešto što ne mogu ili nešto u čemu se ne osjećaju ugodno samo kako bi odradili ono što smo planirali. Prilikom stvaranja predstave odlučila sam se improvizacijama doći do realizacije. Učenicima sam dopustila da sami, uz moje vodstvo, kreiraju predstavu i tekst koji su izgovarali. Prilikom evaluacije predstave dobila sam povratnu informaciju da je proces stvaranja dječje predstave s učenicima rane školske dobi bio uspješan.

5. PRILOZI

Prilog 1.

Učenik koji je sudjelovao u predstavi kao ton majstor.

Prilog 2.

Prikaz dramske vježbe "Sklopčaj se, protegni, opusti".

Prilog 3.

Prikazi dramske vježbe "Stajanje, hodaње i sjedenje" od strane učenika 4.a razreda.

Učenica Emanuela.

Učenica Lana.

Učenik Jakov.

Učenica Manuela.

Prilog 4.

Prikaz dramske vježbe "Gruda".

Prilog 5.

Prikaz dramske vježbe "Gore – dolje - smrzni".

Prilog 6.

Prikaz dramske vježbe "Aktivna koncentracija".

Prilog 7.

Snimatelj Foto studija Time.

Naslovna fotografija predstave "Mi djeca" za DVD.

Prilog 8.

Prikaz I scene s prve predstave odigrane ispred publike.

Prikaz XVI scene s prve predstave odigrane ispred publike.

Prilog 9.

POZIVAMO VAS NA
KAZALIŠNU PREDSTAVU
"MI DJECA"

11. lipnja 2021. | Dvorana DVD Lupoglav
17:00 sati

OŠ "Stjepan Radić", Božjakovina
PŠ Lupoglav
Produkcija dramske skupine učenika 4. a
Pedagoško vodstvo Renata Jelečki
Diplomski rad studentice Dore Borecki
U suradnji s Učiteljskim fakultetom u Zagrebu

Prikaz pozivnice za predstavu "Mi djeca".

Prilog 10.

Članak Dugoselske kronike: <https://www.dugoselska-kronika.hr/brckovljani/ucenici-4-a-podrucne-skole-lupoglav-odusevili-izvedbom-predstave-dore-borecki-mi-djeca?fbclid=IwAR1DaMh32cRq8ipejsNJJgbkQh2YdWHsS1468ip42V3UqeLtlYKHy90qA>

6. LITERATURA:

- Adams K. (2007). *How to improvise a Full-length Play*. Allworth Press. New York
- Bančić, A. i sur. (2007). *Ne raspravljaj, igranj!*. Zagreb: HCDO – PILI poslovi d.o.o.
- Berk, E. L. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
- Conjar, B. *Uvod u nastavne procese i dramski odgoj* (1). <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8628/1/Diplomski%20rad,%20Katarina%20B..pdf>
Pristupljeno: 2. Lipnja 2021.
- Dresto, V., Bosanac A. (2007). *Prva predstava, Priručnik za voditelje početnike dramsko – scenskih skupina u osnovnoj školi*. Zagreb: Naklada Ljevak d.o.o.
- Đerđ, Z. (2005) *Amaterska kazališna družina: školsko kazalište. Alternativna kazališna scena*. Zagreb: Centar za kulturu i informacije Maksimir
- Farndon, J. (2004). *Postani glumac*. Rijeka: Kompjutorska priprema sloga Dušević & Kršovnik d.o.o.
- Gruić, I., (2002). *Prolaz u zamišljeni svijet. Procesna drama ili drama u nastajanju. Priručnik za odgajatelje, učitelje, nastavnike i sve one koji se bave dramskim radom s djecom i mladima*. Zagreb: Golden marketing.
- Gruić, Iva; Vignjević, Jelena; Rimac Jurinović, Maša. Kazališna/dramska umjetnost u odgojno-obrazovnome procesu: prijedlog klasifikacije i pojmovnika. Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje Zbornik Višejezičnost i višekulturalnost kao izazov u obrazovanju danas i sutra / Multilingualism and Multiculturalism as a Challenge in the Education of Today and Tomorrow / Petravić, Ana ; Golub Šenjuga, Ana - Zagreb : Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018, 119-128
- Javor, R. (2007). *Odgoj kazalištem; zbornik*. Zagreb: Hrvatski centar za dječju knjigu
- Kermerk – Sredanović, M. (1991). *Književno-scenski odgoj i obrazovanje mladih*. Zagreb: Školska knjiga
- Krušić, V. (2018). *Kazalište i pedagogija*. Zagreb: Disput, HCDO

- Krušić, V. *Što je dramski odgoj?* Mrežne stranice Hrvatskoga centra za dramski odgoj. http://www.hcdo.hr/old/dram_odgoj.htm Pristupljeno: 19. Svibnja 2021.
- Ladika, Z. (1970). *Dijete i scenska umjetnost priručnik za dramski odgoj djece i omladine*. Zagreb: Školska knjiga
- Ladika, Z., Čečuk, S., Dević, Đ. (1983). *Dramske igre, drugo dopunjeno izdanje*. Zagreb: Naša djeca
- Lekić, K., Migliaccio-Čučak, N., Radetić-Ivetic, J., Stanić, D., Turkulin-Horvat, M., Vilić-Kolobarić, K. (2007). *Igram se, a učim! Dramski postupci u razrednoj nastavi*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj-pili poslovi d.o.o.
- Lukić, D. (2013). *Uvod u antropologiju izvedbe Kome treba kazalište?* Zagreb: Leykam international d.o.o.
- Lugomer, V.(2000/2001) *Dramski odgoj u nastavi*. Hrvatski centar za dramski odgoj. Školske novine. http://www.hcdo.hr/?page_id=180 Pristupljeno 2. Svibnja 2021.
- Mihovilić, N., Šojer, J., Tuksar, M., Krušić, V. (1997). *Dramski odgoj*. Zagreb: Glasilo Hrvatskog centra za dramski odgoj, br.2/97, <http://www.hcdo.hr/wp-content/uploads/PDF/Glasilo/Dramski-odgoj-2.pdf> 19. Svibnja 2021.
- Pavis, P. (2004). *Pojmovnik teatra*. Zagreb: Akademija dramske umjetnosti Zagreb, Centar za dramsku umjetnost, izdanja Antibarbarus d.o.o. Radermacher, N.2010 *Kinder eine Buhne geben, Kultur – Dialog.Lingen*
- Scher, A., Verrall, C. (2005). *100 + ideja za dramu*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj-pili poslovi d.o.o.
- Scher, A., Verrall, C. (2006). *novih 100 + ideja za dramu*. Zagreb: Hrvatski centar za dramski odgoj-pili poslovi d.o.o.
- Schonmann, S. (2006). *Theatre as a Medium for Children and Young People: Images and Observations*. Israel: University of Haifa, Springer
- Vigato, T. (2011). *Metodički pristupi scenskoj kulturi*. Zadar: Sveučilište u Zadru, www.unizd.hr 2. Svibnja 2021.
- Zajec, T. (2012). *Pravila igre od prve ideje do prvog dramskog teksta*. Zagreb: VBZ d.o.o

Izjava o izvornosti završnog/diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se pri izradi nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)